

9 771335 828003

mesačník o filmovom dianí
(nielen) na Slovensku

www.filmsk.sk

film

5 —

2024 ▶ 2,50 €

téma: 15 rokov Audiovizuálneho fondu

rozhovor: Martin Šmatlák —

Vladimír Burianek — Zuzana Bieliková

novinky: Mir nam — Amerikánka — Hranice Európy

recenzia: Spiaci účet — Smršť — Chýbanie —

Vysvetlenie na všetko — Manželia Stodolovci —

To sa mi snád' len zdá — Útek z Utópie

> od 1. Júla už iba online na www.filmsk.sk

Témy, rozhovory, novinky, recenzie,
správy z filmového diania a ďalšie texty
budú od júla vychádzať už iba online.

film sk

úvodník

„Najočakávanejšou udalosťou celého audiovizuálneho prostredia je pripravovaný poslanecký návrh novely zákona o Audiovizuálnom fonde. Kancelária AVF poslala v rámci pripomienkového konania pripomienky k zverejnenému návrhu po prvom čítaní, ktoré sa týkajú možnosti zvýšenia príspevku MK SR na podporu audiovizuálnej kultúry zo súčasných 6 miliónov eur z roku 2018 na aktuálnu trhovú hodnotu tejto sumy vo výške 8,7 milióna eur a mechanizmu pravidelnej medzročnej valorizácie. Fond má pripravené aj ďalšie praktické pripomienky, ktoré bude komunikovať s predkladateľmi,“ hovorí v rozhovore riaditeľ Audiovizuálneho fondu Vladimír Burianek.

Májové číslo *Film.sk* je špeciálne v tom, že je viac než inokedy monotematické a vinie sa ním téma Audiovizuálneho fondu, ktorý oslavuje 15 rokov od svojho vzniku.

„Slovenské audiovizuálne prostredie spustením podpornej činnosti AVF v roku 2010 nielen ožilo, ale sa aj významne diferencovalo – a to tak tematicky a štylisticky, ako aj žánrovo či z hľadiska cieľenia na rôzne divácke kategórie,“ píše Mária Ferenčuhová v otváracom texte témy, v ktorom sumarizuje mílniky fondu počas 15 rokov jeho existencie a venuje sa tomu, ako má nastavený systém podpory. Barbora Nemčeková zase mapuje ohromnú kolekciu snímok, ktoré fond podporil. Zamerala sa tak na divácky úspešné hity, ako aj na tituly, ktoré robili slovenskému filmu dobré meno na prestížnych svetových festivaloch. Svoj pohľad na fond ponúkajú v čísle aj Marek Maďarič a Patrik Pašš a o fungovaní Slovenskej filmovej agentúry, ktorá je organizačnou zložkou Audiovizuálneho fondu, hovorí v čísle jej manažérka Zuzana Bieliková.

Audiovizuálny fond podporil od svojho vzniku viac ako 4800 projektov. Nejde pritom iba o filmy (na svet pomohol vyše stovke celovečerných a stovkám krátkych snímok), ale aj o faktickú záchranu mnohých jednosálových kín, podporu ich rekonštrukcie a digitalizácie, podporu distribúcie, festivalov, prehliadok a ďalších podujatí, podporu vzdelávania, filmovej reflexie i audiovizuálneho priemyslu. Napokon, aj náš časopis vychádza od roku 2018 s podporou Audiovizuálneho fondu. „Presadiť nielen víziu, ale skutočné zriadenie inštitúcie, ktorá by nebola v plnej miere závislá na štátnom rozpočte, ani na rozhodovaní politickej moci, je vždy náročné. Trvá to dlho aj preto, lebo jedným z predpokladov je zmena myslenia. Na jednej strane politikov, pretože tí sa neradi vzdávajú pocitu moci, ktorý im prináša rozhodovanie o rozdelení verejných financií. Na druhej strane je to myslenie niektorých filmárov aj iných umelcov, ktorí podľahnú ilúzii, že presvedčiť ministra či iného politika o kvalitách svojho projektu je ľahšie, ako prejsť transparentným a odborným výberom,“ hovorí v treťom rozhovore k téme bývalý dlhoročný riaditeľ fondu Martin Šmatlák.

P. S.: Výsledky národných filmových cien Slnko v sieti vyhlásili až tesne pred odoslaním tohto čísla do tlače. S výnimkou televíznej kategórie, všetky víťazné filmy vznikli s podporou Audiovizuálneho fondu a fond podporil aj samotné udeľovanie cien. Víťazov nájdete na www.filmsk.sk a takisto v júnovom čísle *Film.sk*, ktoré bude posledným číslom časopisu v jeho papierovej podobe – od 1. júla budeme vychádzať iba online na www.filmsk.sk. ◀

film.sk

mesačník o filmovom diani
(nie len) na Slovensku / 25. ročník

Vydavateľ:

Slovenský filmový ústav

Adresa redakcie:

film.sk / Slovenský filmový ústav

Grösslingová 32 / 811 09 Bratislava

tel.: 02/57 10 15 25

fax: 02/52 73 32 14

e-mail: film.sk@sfu.sk

Šéfredaktor:

Matúš Kvasnička

Redakcia:

Mária Ferenčuhová

Barbora Nemčeková

Redakčná rada: Peter Dubecký

[generálny riaditeľ SFÚ]

Rastislav Steranka

[riaditeľ NKC – SFÚ]

Maroš Brázda

[vedúci edičného oddelenia SFÚ]

Miroslav Ulman

[odborný referent Audiovizuálneho

informačného centra SFÚ]

Simona Nótová-Tušerová

[tlačová tajomníčka SFÚ]

Štefan Vraštiak

Jazyková redakcia:

Zuzana Vrabcová

Design & grafická úprava: p & j

Tlač: ULTRA PRINT, s.r.o.

Uzavierka čísla 5/2024: 25. 4. 2024

Snímka na titulnej strane:

Mir nam – Juraj Mravec

Objednávania Film.sk:

L.K. Permanent, Zuzana Hrušková

tel.: 02/49 11 12 02,

e-mail: hruskova@predplatne.sk

Film.sk vychádza s podporou MK SR.

ISSN 1335 – 8286

Názory redakcie sa nemusia zhodovať
s názormi prispievateľov.

Akékoľvek rozmnožovanie textu, fotografií, grafov
vrátane údajov v elektronickej podobe len
s predchádzajúcim písomným súhlasom vydavateľa.
© Slovenský filmový ústav

Vydanie časopisu
finančne podporil

Marek Maďarič

minister kultúry v rokoch 2006 – 2010 a 2012 – 2018

— Slovenský film sa začiatkom tisícročia nachádzal v kritickej situácii. Vďaka akej-takej podpore ministerstva kultúry prežíval, no pripomínal pacienta na prístrojoch bez perspektív.

— V roku 2006 si Ministerstvo kultúry dalo záväzok utvoriť podmienky na oživenie audiovizuálnej kultúry. Málokto vtedy veril, že dokáže tento slub splniť.

— Muselo sa stretnúť viacero priaznivých okolností, aby sa vec podarila. Identifikácia akútnej potreby bola východiskom. Dôležitú úlohu zohrala politická sila vedenia rezortu. No kľúčové bolo pochopiť, že na udržateľný rozvoj audiovizuálneho fondu nestačí založenie fondu, ale treba sa postarať o celý reťazec súvisiacich inštitúcií a nástrojov.

— V prvom rade bolo treba finančne pomôcť Slovenskej televízii. Tzv. zástrčkový zákon poslužil na zlepšenie výberu koncesionárskych poplatkov. Za pár rokov sa ich výber zdvihol z úrovne 50 na takmer 100 percent. Ďalším krokom bolo uzákonenie Zmluvy so štátom, cez ktorú dostávala STV financie výlučne na pôvodnú tvorbu. Tieto faktory umožnili, že STV sa stala dôležitým filmovým koproducentom a hlavným partnerom Audiovizuálneho fondu.

— Pre založenie funkčného fondu bolo nevyhnutné získať aj súkromné televízie, ktoré sa mali stať z povahy svojho podnikania jeho prispievateľmi. Ich očakávaný odpor bol prekonaný rokovaniami a uistením, že štát nemieni zvyšovať podiel reklamy v STV, čo zodpovedalo filozofii verejnoprávneho vysielania, ktoré nemá závisieť od reklamy. Neskôr sa potvrdil predpoklad, že práve STV bude z fondu najviac profitovať.

— Z vyššie uvedeného je zrejmé, že princíp spolupráce bol základom uskutočňovaných zmien. Mali sme ešte v pamäti neúspešný pokus o založenie Audiovizuálneho fondu v roku 2002. V tom čase proti zákonu protestovali súkromné televízie, ale aj majitelia kín a videopožičovní a pri konečnom hlasovaní dostal podporu iba od 39 poslancov. Trvalo 6 rokov, kým sa obdobný návrh opäť dostal do parlamentu. V novembri 2008 zaňho zahlasovalo 122 poslancov.

— Hoci by v danej chvíli stačila koalíčná väčšina, ukázalo sa prezieravé, že pre fond sa získala široká politická podpora. Aj ona prispela k tomu, že nový minister kultúry v roku 2010 nepodľahol nabádaniu poradcov, aby fond zrušil. Založením Audiovizuálneho fondu sa aktivity ministerstva kultúry neskončili. Boli však o to ľahšie, že už malo pri sebe inštitúciu, s ktorou ich mohlo rozvíjať. Takýmto koordinovaným procesom bola digitalizácia jednosálových kín, vďaka čomu sa podarilo zachrániť stovku kín po celom Slovensku. Tieto sa prirodzene stali faktorom zvyšovania návštevnosti slovenských filmov a ich lepšej ekonomizácie. Posledným z dôležitých opatrení v spolupráci s fondom bolo zavedenie systému takzvaných vratiek z roku 2014, ktorý sa neskôr ďalšími novelizáciami vylepšil.

— Audiovizuálny fond sa za 15 rokov existencie stal formujúcou kultúrnou inštitúciou. Treba pripomínať, že bol postavený na princípe spolupráce a takej miere nezávislosti, aká je potrebná pre slobodnú tvorbu. ◀

- 3 myslím si
- 4 aktuálne: Prehliadka francúzskeho filmu Crème de la Crème 2024
- 5 správy z filmového diania
- 6 — 15 téma: 15 rokov Audiovizuálneho fondu
- 16 — 17 premiéry v kinách
- 18 — 20 novinky: Mir nam / Amerikánka / Hranice Európy
- 22 — 27 rozhovor: Martin Šmatlák / Vladimír Burianek / Zuzana Bieliková
- 28 — 37 recenzia: Spiaci účet / Smršť / Vysvetlenie na všetko / Chýbanie / Manželia Stodolovci / To sa mi snáď len zdá / Útek z Utópie
- 38 z filmového archívu do digitálneho kina
- 39 moje obľúbené slovenské filmy / zásadné filmy
- 40 — 44 profil: Ladislav Chudík / Zdena Studenková / Štefan Kvietik / Alta Vášová
- 45 in memoriam: Eva Štefankovičová
- 46 — 47 filmové publikácie / vod / čo robia
- 48 — 50 ohlasy: 10. Týždeň slovenského filmu / 2. Dni archívneho filmua
- 51 svet spravodajského filmu: Týždeň vo filme
- 52 výročia / stalo sa za 30 dní

Citlivo nastavený ekosystém podpory

Môj pes Killer —

Audiovizuálny fond tento rok oslavuje 15. výročie svojho vzniku. Od roku 2010 podporil viac ako 4 800 projektov, či už v oblasti pôvodnej tvorby, distribúcie, audiovizuálnych podujatí, vzdelávania, rozvoja audiovizuálnych technológií a od roku 2015 aj v oblasti podpory audiovizuálneho priemyslu. Vďaka tejto kontinuálnej a systematickej podpore od roku 2010 vzniklo viac ako sto celovečerných filmov a niekoľko stoviek krátkometrážnych, či už študentských alebo nezávislých hraných, animovaných i dokumentárnych filmov, i množstvo filmov a seriálov primárne určených pre televízie. Slovenské audiovizuálne prostredie spustením podpornej činnosti AVF v roku 2010 nielen ožilo, ale sa aj významne diferencovalo – a to tak tematicky a štylisticky, ako aj žánrovo či z hľadiska cielenia na rôzne divácke kategórie.

Suché čísla, bohatá audiovizia

— Kvantitatívny vzostup slovenskej kinematografie v dôsledku vzniku AVF je zrejmý aj zo *Správ o stave slovenskej audiovizie* od roku 2010 do roku 2023. Kým v roku 2010 sa na Slovensku vyrobili len 4 majoritne slovenské celovečerné filmy pre kiná a 4 minoritne slovenské, o rok neskôr už vzniklo 10 (majoritne) slovenských filmov, z toho 8 s podporou AVF. Vzostupný alebo vyrovnaný trend pokračoval aj v ďalších rokoch: v roku 2012 vzniklo 15 slovenských alebo majoritne slovenských celovečerných filmov z celkových 22, v roku 2013 to bolo 14 slovenských alebo majoritne slovenských filmov z 22, v roku 2014 bolo majoritne slovenských až 21 z celkových 27, v roku 2015 – 19 z 28, v roku 2016 – 17 z 26, v 2017 – 13 z 27 a v roku 2018 – 19 z úctyhodných 33 filmov. V roku 2019 vzniklo dokonca 24 slovenských alebo majoritne slovenských z rekordných 44 celovečerných filmov.

— Menší prepad v produkcii priniesli až pandemické roky – 2020 so 16 slovenskými alebo majoritne resp. paritne slovenskými filmami z celkových 28, a 2021, keď vzniklo len 11 slovenských, resp. majoritne slovenských filmov z celkových 26 filmov – prvýkrát však vznikli až dva celovečerné koprodukčné animované filmy s významnou slovenskou účasťou.

— K výraznému oživeniu produkcie, najmä v dôsledku dokončenia a uvedenia pandémie pozastavených projektov, prišlo v roku 2022: vzniklo vtedy až 50 filmov, z toho 28 bolo majoritne slovenských. Opäť vznikli aj dva celovečerné „animáky“. A napokon rok 2023 priniesol 22 slovenských majorít zo 44 celovečerných filmov a ďalšie 2 koprodukčné animované filmy. Drvivá väčšina týchto filmov vznikla vďaka podpore z Audiovizuálneho fondu. A to som ani nespomenula audiovizuálne diela určené na televízne vysielanie!

— Spolu s výrazným nárastom počtu vyrobených titulov a stabilizáciou systému podpory z AVF prišiel aj vzostup v celkovej kvalite vyrobených audiovizuálnych diel a výrazná profesionalizácia celého audiovizuálneho prostredia. Postupne, paralelne s podpornou činnosťou fondu, totiž vznikali aj filmárske profesijné združenia a rozvíjala sa tiež profesionálna festivalová scéna. Posilnila sa podpora filmových časopisov a publikácií o filme. A vzhľadom na špecifické priority AVF sa podarilo zachrániť, technicky zabezpečiť a zdigitalizovať viac ako 100 jednosálových kín na celom Slovensku.

— Podporou tvorby filmových škôl a následne ich absolventov a absolventiek navyše vzniklo aj množstvo pozoruhodných debutov najmladšej filmárskej generácie. Vďaka medzinárodným festivalovým úspechom a účasťam slovenských tvorcov a producentov na medzinárodných podujatiach filmových profesionálov a filmových trhoch sa slovenská kinematografia stáva vitálnou a sebavedomejšou a slovenské audiovizuálne prostredie zase relevantným partnerom aj pre zahraničné audiovizuálne produkcie.

Genéza fondu

— Audiovizuálny fond vznikol 1. januára 2009 nadobudnutím platnosti zákona č. 516/2008 Z. z. O Audiovi-

zuálnom fonde v znení neskorších predpisov. Genéza fondu ako verejnoprávnej inštitúcie financovanej nielen zo štátneho rozpočtu, ale aj z príspevkov ďalších, zákonom určených subjektov, je však oveľa dlhšia – siaha k prvým rokom nového milénia, a v zárodku dokonca do 90. rokov minulého storočia, ako spomína v jednom z troch rozhovorov v tomto čísle *Film.sk* Martin Šmatlák.

— Vzniku zákona č. 516/2008 predchádzal vládny návrh zákona o Slovenskom audiovizuálnom fonde, ktorý sa pripravoval za vlády Mikuláša Dzurindu a ktorý Národná rada Slovenskej republiky schválila 9. júla 2002. Do tohto návrhu zákona však v druhom čítaní pribudli viaceré paragrafy presadzované niektorými záujmovými skupinami, s ktorými sa domáce filmárske prostredie nevedelo stotožniť. Podľa jedného z doplnených paragrafov by sa navyše neštátny Slovenský audiovizuálny fond, popri hlavnej podpornej činnosti a ďalších činnostiach, stal napríklad aj vykonávateľom práv k slovenským filmom, ktoré vznikli pred rokom 1991 – teda aj ku všetkým filmom z „Koliby“. Slovenský filmový ústav sa proti takejto „skrytej forme privatizácie kinematografickej zložky národného kultúrneho dedičstva“ v liste vtedajšiemu prezidentovi Rudolfovi Schusterovi v lete 2002 rázne ohradil. Prezident vládny návrh zákona napokon nepodpísal.

— Aj návrh Zákona č. 515/2008 o Audiovizuálnom fonde, ktorý bol prijatý o šesť rokov neskôr a nadobudol platnosť v roku 2009 – pričom v roku 2008 zaň už hlasovali takmer všetci prítomní poslanci NR SR – sa rodil dlho a pomerne zložito, ako spomína aj Patrik Pašš vo svojom článku na stranách 14 – 15. V parlamente navrhovaný princíp viacdrojového financovania AVF vyvolával najmä v opozícii isté pochybnosti. Filmový teoretik Miroslav Vlček v štúdiu *Filmári verzus Audiovizuálny fond (Iluminace č. 3/2018)* poukazuje napríklad na prvotnú nedôveru poslankyne za SDKÚ Magdy Vášáryovej. Okrem toho, že kritizovala prechodné ustanovenie, ktoré Slovenskej televízii skracovalo povolený čas vysielania reklamy, v septembri 2008 formulovala aj neistotu, či budú komerčné televízie dlhodobými prispievateľmi do AVF a či jedna verejnoprávna inštitúcia (AVF) nebude svojím vznikom likvidovať druhú verejnoprávnu inštitúciu (STV). Napokon sa obavy o prípadnej nechote zákonných prispievateľov podieľať sa na rozpočte AVF nepotvrtili a prostredníctvom tzv. „zmluvy so štátom“ sa v roku 2010 navýšili aj prostriedky na pôvodnú tvorbu zo strany MK SR pre (vtedy už) RTVS.

— Vznikom Audiovizuálneho fondu zanikol grantový program Ministerstva kultúry SR – AudioVízia, ktorý podľa údajov zo *Správ o stave slovenskej audiovizie* 2010 v roku 2009 naposledy prijal 176 žiadostí o podporu, pričom 104 z nich aj skutočne podporil. V roku 2010 sa podporná činnosť AVF naplno rozbehla a nárast počtu žiadostí i podporených projektov bol očividný – spomedzi 508 žiadostí ich získalo podporu až 265.

Od konfliktov záujmu k zvyšovaniu transparentnosti

— Hneď v prvej výzve v roku 2010 však došlo k situácii, ktorú zákon o Audiovizuálnom fonde vo vtedy platnom znení neupravoval: medzi podporenými žiadosťami sa objavili aj projekty spoločností, ktorých štatutárnymi

— text: Barбора Nemčeková
 — foto: Hulapa film, Wandal production,
 Punkchart films, NUNEZ NFE, BFILM —

Piata loď —

Slovenské filmy majú divákov aj festivalové úspechy

Ak sa pozrieme na desiatku divácky najnavštevovanejších slovenských majoritných a paritných filmov vyrobených od začiatku fungovania Audiovizuálneho fondu, nenájdeme medzi nimi ani jeden, ktorý by nemal podporu z Audiovizuálneho fondu – či už v programoch určených na vývoj, produkciu, distribúciu alebo podporu audiovizuálneho priemyslu.

Pre potreby textu sme primárne sledovali slovenské, majoritné alebo paritné filmy s uvedením do kín od roku 2010, keďže počas roku 2009 sa AVF len pripravoval na svoju činnosť a predbežne boli určené tri výzvy, s uzávierkou 15. decembra 2009, 1. marca 2010 a 1. septembra 2010. Preto v prehľade pracujem s údajmi od 1.1. 2010 do 29. 2. 2024, keďže Únia filmových distribútorov uzatvára mesačné výsledky okolo 26. dňa v mesiaci a v čase uzávierky čísla *Film.sk* boli k dispozícii údaje do tohto dátumu. Údaje v texte pochádzajú z verejne dostupných zdrojov – výška podpory z AVF z registračného systému Audiovizuálneho fondu, Centrálného registra zmlúv alebo *Film.sk*, údaje o návštevnosti poskytla ÚFD SR.

Zámerom textu nie je vyčerpávajúco postihnúť všetky prípady, v ktorých AVF podporilo vznik divácky či festivalovo atraktívneho filmu, ani porovnávať výšky dotácií, ale poukázať na dôležitosť systematickej finančnej podpory slovenskej kinematografie, či už ide o potenciálne komerčne úspešné projekty alebo umelecky výrazné diela určené pre festivaly. Rozhodnutie operovať s údajmi návštevnosti a festivalovými uvedeniami/cenami správa vedomie, že tieto kategórie nie sú jasne definované a neslúžia na povyšovanie niektorých projektov nad iné; problematizovaním tohto delenia by sa mohol zaoberať rádovo rozsiahlejší text.

Divácky úspešné filmy

Doteraz divácky najnavštevovanejším titulom po vzniku Audiovizuálneho fondu je *Sviňa* (r. Mariana Čengel Solčanská, Rudolf Biermann, 2020), ktorého celkové publikum tvorí takmer 400 000 ľudí (presne 396 194). V celkovom počte navyše nie je zarátaných vyše 8 000 divákov online projekcií. Po filme *Únos* (2017), ktorý bol tiež dielom režisérky Čengel Solčanskej, ide opäť o snímku žánrovo silne ukotvenú v politickom trileri a zároveň explicitne odkazujúcu na slovenský kontext a konkrétne osoby v ňom. V roku 2024 prišiel do kín ďalší film inšpirovaný knihou novinára Arpáda Soltézsza, tentokrát v samostatnej réžii Rudolfa Biermanna – *Vojna policajtov*. Film *Sviňa* vzbudil živú celospoločenskú diskusiu, a to aj napriek recenzent-ským výhradám, že „Solčanskej a Biermannov film sa uspokojuje len s ilustráciou týchto udalostí na spôsob obrázkového leporela pre negramotných. Jeho epizodický príbeh nemá ucelený dramatický oblúk, protagonistu ani antagonistu, len figúrky,“ napísala v recenzii pre *Film.sk* Katarína Mišíková. Leporelo spomína aj český recenzent Jan Jaroš, ktorý pre ČT art napísal: „Schémam v konštrukcii príbehu, jeho postáv a zápletok zodpovedá herecké stvárnenie, rovnako proklamatívne a jednorozmerné.“ *Sviňa* ako paritná koprodukcija s Českou republikou (IN Film Praha) získala automatickú podporu v podprograme 5.1. na podporu audiovizuálneho priemyslu na Slovensku. Distribúcia filmu bola tiež podporená sumou 19 000 eur.

O 50 000 divákov menej mal druhý distribučne najúspešnejší film od vzniku fondu – takisto paritná koprodukcija s Českou republikou s názvom *Všetko alebo nič* (r. Marta Ferencová) uvedená v roku 2017. Romantická komédia, ktorá je adaptáciou komerčne úspešnej knihy Evity Urbaníkovéj, prilákala do kín 341 016 diváčok a divákov. Z AVF bola v roku 2014 podporená v podprograme 1.1.2 – Produk-

cia hraných kinematografických diel sumou 100 000 eur. Neskôr sa produkčná spoločnosť NUNEZ NFE uchádzala o ďalšiu podporu produkcie tohto filmu a tiež jeho postprodukcie, no (aj) z dôvodu obmedzených finančných prostriedkov vo výzvach odborné komisie uprednostnili iné projekty. Distribúciu filmu podporil AVF sumou 25 000 eur.

Trojicu najúspešnejších titulov, ktorých návštevnosť prekonal 300 000 divákov, uzatvára *Čiara* (332 636) – triler Petra Bebjaka z prostredia organizovaného zločinu v slovensko-ukrajinskom pohraničí. Z pohľadu slovenskej kinematografie ide o majoritnú koprodukciju s Ukrajinou (Garnet International Media Group), pričom z prostriedkov Audiovizuálneho fondu projekt získal podporu v celkovej sume 787 000 eur vrátane 68 000 eur určených na festivalovú prezentáciu a 10 000 eur na výrobu DVD nosičov. DVD *Čiara* sa dostalo v roku 2014 na prvú priečku najpredávanejších DVD spoločnosti Bontonfilm. Hrubé tržby filmu *Čiara* za rok 2017 dosiahli sumu 1 749 425 eur a bol tak komerčne najúspešnejším filmom za tento rok a kým *Všetko alebo nič* bol najúspešnejším z hľadiska počtu divákov, jeho tržby boli o čosi nižšie – 1 734 923, 57 eur. Film *Čiara* zároveň získal Cenu za réžiu na MFF v Karlových Varoch.

Rok 2017 sa z pohľadu návštevnosti filmov javí ako najúspešnejší od začiatku fungovania Audiovizuálneho fondu (a tiež od roku 1993) – do slovenských kín prišlo 6 692 871 divákov a diváčok. V desiatke najnavštevovanejších titulov v kinodistribúcii za tento rok sú navyše až tri slovenské filmy (a to dokonca v rozmedzí prvých štyroch priečok) – okrem dvoch už spomenutých sa sem prepracoval aj *Únos* Mariany Čengel Solčanskej, ktorý sa z hľadiska celkovej návštevnosti slovenských filmov v sledovanom období (2010 – 2023) umiestnil na piatom mieste s 279 223 divákmi a diváčkami. Čengel Solčanská sa na príbehu inšpirovanom únosom prezidentovho syna Michala Kováča ml. podieľala aj ako autorka námetu a scenára. Priamočiarym uchopením témy podnietila, rovnako ako neskôr *Sviňa*, spoločenskú diskusiu a – ako píše Jana Dudková vo svojej recenzii pre *Film.sk* – „(...) vycítila politickú atmosféru doby, o čom nakoniec svedčí aj fakt, že film už po prvom víkende v kinách nielen nabral pozoruhodný počet divákov, ale aj pomohol občianskej mobilizácii za zrušenie Mečiarových amnestií.“

Dvojica filmov *Šťastný nový rok* a *Šťastný nový rok 2: Dobro došli* (r. Jakub Kroner) prilákali 280 403 a 191 039 divákov a diváčok, vďaka čomu im z pohľadu návštevnosti za sledované obdobie patrí 4. a 9. miesto. Oba sú romantickými komédiami, v centre ktorých sú vzťahové peripetie štyroch dobrých priateľiek, zasadené do divácky atraktívnych prostredí. Snímky boli podporené z Audiovizuálneho fondu v podprograme 5.1. sumou 136 860 eur a 252 532 eur.

Úspechy artových snímok

Okrem divácky úspešnej trojice filmov priniesol rok 2017 aj výrazný úspech artovejších kinematografických diel, predovšetkým sociálnych drám – film *Špina*, celovečerný hraný debut Terezy Nvotovej tematizujúci znásilnenie, ako aj traumy z neho a spoločenskú neschopnosť riešiť sexualizované násilie, mal premiéru na Me-

dzinárskom filmovom festivale v Rotterdame. Špina vznikla ako minoritná koprodukcija (podiel 47,38 %) slovenskej spoločnosti BFILM a RTVS s molokofilm (CZ), FAMU (CZ), Magiclab (CZ), Sleepwalker (CZ). Z prostriedkov Audiovizuálneho fondu získal film Špina celkovú podporu vo výške 138 500 eur (z toho 120 000 eur na produkciu, 12 000 eur na distribúciu, 3 000 eur na premiéru v Rotterdame a 3 500 eur na výrobu DVD). Z ôsmich nominácií na Českého leva premenila na sošku jednu a film získal aj šesť nominácií na národné filmové ceny Slnko v sieti.

— „Špina napriek štandardnému prevedeniu, priamočiarému príbehu, čistej kamere, klasickému, no pútavému strihu a cennej dávke naturalizmu vďaka tomu, že psychiatrických pacientov hrajú skutoční tínedžeri žijúci v týchto zariadeniach, poskytuje vynaliezavú skratku k osviežujúcemu uhlu pohľadu na väzby medzi rodinou, inými piliermi spoločnosti a znásilnením. Je to zaujímavý spôsob, ktorý debutujúca režisérka zvláda so zručnosťou a prekvapivou istotou,“ napísal v recenzii z Rotterdamu na portáli Cineuropa Vladan Petković.

— Ďalší Nvotovej film s názvom Svetlonoc, na ktorom opäť spolupracovala so scenáristkou Barborou Námerovou,

halit' zložitost' života a násilie v ňom“. Príbehom mladého neonacistu, jeho nevlastného polorómskeho brata a psa na slovensko-moravskom pohraničí, bol z Audiovizuálneho fondu podporený vo vývoji sumou 25 100 eur, 300 000 eur v podprograme Produkcia hraných kinematografických diel, 19 000 eur na distribúciu filmu a 2 500 eur na prezentáciu snímky na udeľovaní Európskych filmových cien.

— V roku 2017 uviedli film *Out* (r. György Kristóf) ako vôbec prvý slovenský film v sekcii Určitý pohľad (Un certain regard) v Cannes. Slovensko-maďarsko-česká koprodukcija o päťdesiatnikovi, ktorý si hľadá prácu vo východnej Európe, bola z prostriedkov AVF podporená v podprogramoch pre vývoj, produkciu, distribúciu ako aj prezentáciu v zahraničí, keďže mala medzinárodnú premiéru na festivale v Cannes. V súťaži krátkych filmov Cinéfondation mala v rovnakom roku svetovú premiéru *Atlantída 2003* – študentský film dnes už etablovaného mladého režiséra Michala Blaška, ktorý mal podporu z podprogramu určeného pre školské diela a tiež v podprograme Prezentácia slovenskej audiovizuálnej kultúry a priemyslu. V sekcii určenej pre krátko a stredo-metrážne snímky

moch určených na produkciu, distribúciu ako aj prezentáciu na zahraničných podujatiach, *Koza* v celkovej výške 260 670 eur a *Eva Nová* sumou 339 000 eur.

— Film *Trhlina* (r. Peter Bebjak, 2019) prilákal do kín 262 588 divákov a diváčok. Adaptácia knihy komerčne úspešného autora trilerov Jozefa Kariku o záhadných zmiznutiach v pohorí Tribeč bola z Audiovizuálneho fondu podporená sumou vo výške 20 % oprávnených výdavkov (program 5) a v programe pre distribúciu, celkovo sumou 80 633 eur.

— Výraznými filmami z pohľadu diváckej návštevnosti boli počas rokov 2023 a 2024 *Nikdy nehovor nikdy* (r. Braňo Mišík, 2023), *Invalid* (r. Jonáš Karásek, 2023) a *Jedeme na teambuilding* (r. Zuzana Marianková, 2024). Romantická komédia *Nikdy nehovor nikdy* aj čierna komédia *Invalid* zaznamenali vysokú návštevnosť počas otváracích víkendov, nakoniec ich celkovú návštevnosť v nami sledovanom období prekonal s 242 102 divákmi a divákami snímka *Jedeme na teambuilding*, uvedená do slovenských kín 11. januára 2024. Zatiaľ čo projekty *Nikdy nehovor nikdy* a *Jedeme na teambuilding* sa uchádzali o podporu iba v programe 5

v rámci Autorských dní v Benátkach, odkiaľ si odniesol cenu Europa Cinema Label, udeľovanú sieťou kín Europa cinemas. Z prostriedkov Audiovizuálneho fondu bola *Svetloplachosť* podporená celkovou sumou 426 316 eur vrátane účasti na MFF Benátky a slovenskej distribúcie. Ostrochovský bol tiež autorom námetu, producentom a spolu s Petrom Kerekesom autorom scenára k filmu *Cenzorka*, ktorý si zo sekcie Orizzonti na MFF Benátky v roku 2021 odniesol cenu práve za scenár. *Cenzorka* fond podporil dotáciou 300 000 eur na produkciu, 14 000 eur na slovenskú kinodistribúciu a 22 000 eur na prezentáciu na cenách Európskej filmovej akadémie.

— Na ceny Európskej filmovej akadémie nominovali animovanú snímku *Umelohmotné nebo*, ktorá vznikla v slovensko-maďarskej koprodukcii. Animované sci-fi režisérského dua Tibora Bánóczkého a Sarolty Szabó, odohrávajúce sa v roku 2123, malo svetovú premiéru v sekcii Encounters na MFF Berlinale v roku 2023 a v kategórii dlhometrážny nezávislý film bolo tiež nominované na ceny Annie Awards, ktoré udeľuje Medzinárodná asociácia animovaného filmu (ASIFA). *Umelohmotné nebo*, ktoré pro-

Čiara —

Cenzorka —

Všetko alebo nič —

Pandy —

získal o päť rokov neskôr Zlatého leoparda v súťažnej sekcii Cineasti del presente na 75. ročníku medzinárodného filmového festivalu Locarno. *Svetlonoc* mala z AVF podporu 450 000 eur v podprograme 1.1.1, na distribúciu 15 000 eur a ďalších 1 500 eur na distribúciu pre znevýhodnené skupiny. Na svetovú premiéru v Locarne získala spoločnosť BFILM 8 000 eur a získala aj automatickú podporu priemyslu z programu 5 vo výške 234 766 eur.

— V divácky aj festivalovo úspešnom roku 2017 získala Piata loď Ivety Grófovej hlavnú cenu v súťaži Generation Kplus na Berlinale. V roku 2023 získala v rovnakej kategórii hlavnú cenu Mira Fornay za film *Mimi*. Projekt *Piata loď* získal z Audiovizuálneho fondu podporu v celkovej výške 513 000 eur vrátane podpory distribúcie, účasti na Berlinale a výroby DVD. *Mimi* Miry Fornay bol podporený vo fáze produkcie sumou 120 000 eur a 10 000 eur na prezentáciu na premiére na Berlinale. Prvým veľkým úspechom Fornay na poli festivalov však bol *Môj pes Killer*, ktorý v roku 2013 zvíťazil na 42. ročníku MFF Rotterdam a ako prvý slovenský film v histórii získal hlavnú cenu Hivos Tiger. Porotu zaujal „odvahou ukázať veľmi silnú tému zvnútra a od-

z filmových škôl uviedli v roku 2013 aj animovaný film *Pandy* Matúša Vizára, ktorý získal v súťaži 3. miesto. V roku 2018 sa v Cinéfondation predstavil film *Pura vida* Martina Gondu a v roku 2022 snímka *Chlieb náš každodenný* režisérky Alice Bednárkovej. Všetky tri filmy boli podporené z Audiovizuálneho fondu, *Pura vida* a *Chlieb náš každodenný* v podprogramoch pre školské diela a zahraničnú prezentáciu. Prvým filmom v Cinéfondation bol v roku 2010 krátky študentský film *Ďakujem, dobre* (2009) Mátyása Priklera, ktorý sa však o podporu z AVF neuchádzal. Podporu získal až rovnomený celovečerný film, do ktorého bol študentský film zakomponovaný.

— Netreba však zabudnúť, že silným rokom bol už rok 2015. Do slovenskej kinematografie priniesol film v réžii Ivana Ostrochovského *Koza*, o návrate bývalého olympijského boxera do ringu, ktorý mal svetovú premiéru na MFF Berlinale v sekcii Forum, a tiež hraný debut dokumentaristu Marka Škopa *Eva Nová*, v ktorom Emília Vášaryová stvárnila alkoholičku, bývalú herečku snažiacu sa nájsť si cestu k svojmu synovi, a ktorý získal Cenu FIPRESCI na 40. MFF v Toronte. Oba filmy boli podporené v progra-

(203 044 eur a 283 936 eur), *Invalid* bol z fondu podporený aj vo vývoji, produkcii a distribúcii (celkom 589 314 eur).

Ďalšie festivalové úspechy

— Audiovizuálny fond tiež podporil mnohé z filmov, ktoré sa dostali do výberov prestížnych zahraničných filmových festivalov. Okrem už vyššie spomenutých to bol napríklad *Dom* režisérky Zuzany Liovej, ktorý bol na MFF Berlinale uvedený v sekcii Forum. Intimná dráma o vzťahu otca a dcéry bola z Audiovizuálneho fondu podporená celkovou sumou 263 090 eur. V rovnakej sekcii neskôr uviedli aj dva filmy Viery Čákanyovej – *FREM* (2020) a *Poznámky z Eremocénu* (2023). *FREM* bol z AVF podporený celkovo sumou 46 000 eur a *Poznámky z Eremocénu* 41 125 eur.

— Do sekcie Encounters na MFF Berlinale sa v roku 2020 dostal aj film *Služobníci* v réžii Ivana Ostrochovského. Príbeh zasadený do prostredia kňazského seminára počas normalizácie bol podporený z Audiovizuálneho fondu celkovou sumou 624 000 eur. Ostrochovského ďalší (spolu) režijný projekt *Svetloplachosť*, na ktorom režíroval s Pavlom Pekarčíkom, mal zase svetovú premiéru

dukovala spoločnosť Artichoke, získalo z AVF dotáciu na produkciu v sume 300 000 eur a 227 563 eur v programe 5 Podpora audiovizuálneho priemyslu na Slovensku. Účast na festivaloch bola podporená sumou 8 700 eur a slovenská distribúcia filmu 15 000 eur.

— Systematická podpora je kľúčová pre rozvoj a stabilnú kinematografiu – vidno to na náraste počtu vyprodukovaných filmov a tým aj ziskov, z ktorých časť sa vracia späť do AVF vo forme príspevkov od distribútorov a kinárov a cez systém zhodnotenia filmového projektu, a vidno to aj festivalovej účasti a cenách pre slovenské filmy. Tie zvyšujú povedomie o slovenskej kinematografii doma a v zahraničí, preto je dôležité podporovať začínajúcich filmárov a filmárky aj projekty, ktoré nemajú potenciál generovať veľké finančné zisky, no vytvárajú umelecké hodnoty. Rozpočet Audiovizuálneho fondu by mal zohľadňovať infláciu a zvyšovať sa priamo úmerne s ohľadom na nárast nákladov na výrobu filmov a tiež životných nákladov, v opačnom prípade dochádza k (seba)prekariácii najčastejšie autorov a autoriek diel na autorských pozíciách. ◀

Malý príbeh štafetového maratónu zrodu AVF

V tomto texte sa dotknem len nepatrného množstva okamihov, ktoré mi aktuálne rezonujú v pamäti. Bez podpory mnohých priateľov, filmárov a podporovateľov, menovaných aj nemenovaných, by tento štafetový maratón vedúci k vzniku AVF neuspel.

— Bolo za ním neskutočné množstvo poznávania, úsilia, synergie, priazne a porozumenia, ktoré nám vytvorili podmienky pre úspešný prerod myšlienky na fungujúcu organizáciu. A zdôrazňujem, že základ tvorila filmárska spolupatričnosť a tolerancia. To bol „genetický kód“ úspešného vzniku AVF. Taká výnimočná zhoda politickej priazne, tvorivosti, úsilia a harmonickej súčinnosti veľkého množstva ľudí sa nerodí často. A preto by sa mal každý filmár zapojiť do tohto úsilia a ochranať AVF, tento výnimočný „dar“ nášho spoločného úsilia. Mal som to šťastie, že som istý čas niesol pomyselný kolík myšlienkového maratónskeho štafety a v cieľi som ho víťazne zdvihol nad hlavu. Týmto ďakujem všetkým, ktorí nám v tomto dôležitom úsilí pre slovenskú kinematografiu pomáhali.

— Myšlienka vzniku audiovizuálneho fondu v audiovizuálnom priestore začala svoj štafetový pretek už pred prelomom tisícročí. Neskôr, v roku 2002 pripravoval prvý návrh zákona do parlamentu za ministerstvo kultúry Dušan Trančík. Jeho iniciatíva sa pre zásahy rôznych politických a lobistických subjektov vtedy na zákon nepremenila. Ale prosba Dušana Trančíka, aby sme presadzovali tento zákon spoločne, zasiala vo mne túžbu premeniť ho na realitu.

— V tom čase som pracoval na filme *Sila ľudskosti*, ktorý veľmi ovplyvnil môj pohľad na život aj moje hodnotové kritériá. Film o Nicolasovi Wintonovi nám priniesol významné svetové ocenenia a pod vplyvom eufórie z tohto úspechu som si povedal: „Dobre, Patrik, získal si veľa radosť aj uznania – čo spravíš pre to, aby si poďakoval tým, ktorí ti to umožnili?“

— V priestore audiovizie som vyštudoval, dala mi radosť z práce, dala mi rodinu, vlastne krásny a šťastný filmársky život. A tak bolo mojou hlavnou pohnútkou nejako tomu priestoru vrátiť. Po získaní ceny EMMY som pociťoval taký silný osobný morálny tlak, že som musel pre spoločnosť urobiť niečo prospešné.

Ohrozenie televíznej audiovizuálnej tvorby a pokusy o novelu zákona

— V roku 2003 nastúpil do Slovenskej televízie nový manažment, ktorý začal s ozdravnými procesmi STV. Jedným z jeho krokov bolo rozhodnutie úplne zrušiť pôvodnú tvorbu a výrobu pôvodných audiovizuálnych diel, lebo sú drahé. Vtedy som si uvedomil, že ak nebudeme konať, nové príležitosti na ďalšiu filmársku prácu jednoducho nebu-

dú. Tiež som si uvedomil, že každý riaditeľ, ktorý nastúpi do televízie, predsa nemôže voluntaristicky rozhodovať, či v STV budú, alebo nebudú vznikať nové pôvodné audiovizuálne diela. Podarilo sa mi motivovať skupinu významných slovenských filmárov, s ktorými sme podporovali novelu zákona o STV. Snažili sme sa v nej presadiť, aby sa isté zákonné percento z jej rozpočtu použilo na výrobu nových audiovizuálnych diel. Spolu sme lobovali, presviedčali parlament, ale parlament obiehal aj náš zdatný a politicky skúsenejší protivník. Ja ako naivný a hrdý umelec som nešiel za komunistami, aby nás podporili. Protivník s nimi však rokoval a práve pomocou ich hlasov návrh, s ktorým prišli filmári, neprešiel. Keď sa toto stalo, prišiel za mnou môj bývalý študent Marek Maďarič, v tom čase už poslanec NRSR, ktorý môj zápas v parlamente videl, a povedal: „Patrik, mne ide o vec a vidím, že aj vám. My vám s tým pomôžeme. Pracujte na tom, prosím, ďalej.“

— Súčasťou „ozdravného procesu“ v STV bolo aj prepustenie veľmi múdreho a skúseneho profesionála Ivana Králik. Ako malý nezávislý producent som ho ihneď angažoval, aby skúmal a analyzoval, ako sa nezávislá audiovizuálna tvorba podporuje v zahraničí, ako funguje vzťah medzi britským parlamentom a verejnoprávnou BBC. Pán Králik dva roky usilovne a cielavedome pracoval. Ja som zase na rôznych zahraničných stážach zbieral informácie o fungovaní fondov. V jednej chvíli sa nám podarilo zosumarizovať zásadné nástroje a princípy, podľa ktorých by mohol fungovať ten náš. Do tejto práce som filantropicky vkladal energiu aj vlastné finančné prostriedky a finančne mi s ňou pomáhala SAPA s Marianom Urbanom, Petrom Dubeckým, Ivom Brachtlom. Naďalej som sa stretával s pánom Maďaričom a niekoľko rokov sme spolu riešili systémové problémy audiovizie. Pri jednom sedení v reštaurácii, kde sme sa stretávali, som mu povedal: „Marek, raz nad týmto stolom bude visieť cedulka – „Na tomto mieste Marek Maďarič vytvoril podmienky pre rozvoj STV a vznik Audiovizuálneho fondu.“ Marek na to s úsmevom odpovedal: „Patrik, politikom sa cedulky s uznaním nevyrobajú.“ Preto tú pomyselnú cedulku prišpedľujem aspoň do tohto textu.

Zákon o Audiovizuálnom fonde

— Zrazu politická strana, v ktorej bol Marek Maďarič, zostavovala vládu a práve Marek Maďarič sa stal ministrom kultúry. Keďže potreboval rozvoj audiovizie zakotviť do programového vyhlásenia vlády a dostať koncepciu fungovania fondu do legislatívnej podoby, ponúkol nám na spoluprácu tím odborníkov z ministerstva. Pri výbere spolupracovníkov z oblasti audiovizie sme mali voľnú ruku. A tak do tímu pristúpil, teraz už oficiálne, ďalší člen štafety Martin Šmatlák. Od ministra kultúry sme mali zásadné usmernenia: spracovať návrh do podoby zákona a vyriešiť, či fond bude štátna alebo verejnoprávna inštitúcia. Z dlhoročnej skúsenosti som vedel, že politika často mocensky zasahovala do procesov v štátnej inštitúcii, a tak, aby sa priame zásahy ideológie do AVF minimalizovali, som bol jednoznačne za verejnoprávnosť.

— Po napísaní zákona nasledovalo presviedčanie a lobbing v parlamente. Poučení neúspechom z minulosti sme teraz už poctivo rokovali so všetkými parlamentnými zoskupeniami. Prinieslo to aj rad úsmevných situácií – pri

jednej z nich pán Dušan Trančík na kultúrnom výbore NRSR tak nakričal na svoju priateľku herečku a na priateľov poslancov, že rokovanie sa muselo prerušiť. Obával som sa problémov, ale na moje prekvapenie to pomohlo. Vášnivý krik spôsobil, že aj posledné opozičné zoskupenie, ktoré nechcelo návrh koalície podporiť, pri hlasovaní zdvihlo palec a zákon o Audiovizuálnom fonde prešiel ústavnou väčšinou. Koalícia aj opozícia hlasovali takmer jednotne. Zrazu v sále nastalo ticho. Poslanci na seba prekvapene pozerali. „Čo sa stalo, ako je to možné?“ Len Marek Maďarič sa šťastne usmieval. S mojím najbližším „partákom“ Martinom Šmatlákom sme to všetko prežívali na balkóne. A keď po schválení zaznel v sále potlesk, obaja sme pocítili také zadosťučinenie, že sme sa objali. Povedal som: „Martin, vychnutaj si túto chvíľu, takto chutí úspech!“

— O pár dní nás Marek Maďarič pozval na ministerstvo kultúry: „Čo ste si vymysleli, teraz aj postavte,“ povedal. A znova sa začala húževnatá, vášnivá práca – postaviť na zelenej lúke funkčnú organizáciu. Čakal nás ďalší rok tvrdej práce a množstvo stretnutí, presviedčania, hľadania nadšencov do tímu, s ktorými sme tvorili funkčné pravidlá, kritériá pre zodpovedný proces výberu a podpory audiovizuálnych diel.

Nech žije Audiovizuálny fond

— Opäť sa to podarilo a fond v roku 2009 vznikol. Stál som na jeho čele na úplnom začiatku a keďže fond mal byť pre všetkých filmárov, požiadal som – ako jeden z filmárov – neskromne o podporu aj svojich projektov. To vyvolalo nevoľu u mnohých kolegov z priestoru a vyvinuli iniciatívu, aby som odstúpil z pozície predsedu Rady AVF. Politická klíma sa medzičasom zmenila a ministrom kultúry sa stal Daniel Krajcer. Pozval si ma a oznámil, že zastaví prítok financií do AVF, ak v ňom ako predseda rady budem chcieť zotrvať. A tak som stál pred veľmi ťažkou dilemou: obhajovať svoju pravdu, že som neporušil žiadny zákon, alebo odstúpiť. V tejto situácii mi pomohlo morálne poznanie človeka, ktorého príbeh ma poznačil vtedy, keď som ho osobne spoznal. Bol som v rovnakej situácii ako rodičia, ktorým Winton zachraňoval deti. Musel som sa rozhodnúť: zachránim naše filmárske „dieťa“, alebo budem trvať na svojej pravde a „dieťa neprežije“. A tak som rezignoval. Rozhodol som sa neobhajovať svoju pravdu, nezničiť myšlienku a úsilie, ktorému som venoval osem rokov života. Prijal som životné a politické okolnosti.

— Dnes fond oslavuje pätnásť rokov svojej činnosti. A to množstvo cien, množstvo filmárov a producentov, ktorí sa odvtedy „narodili“ a získali podporu, ma oblažuje osobným zadosťučinením a neskromnou radosťou, že slovenská audiovizuálna kultúra žije, že na každom úspechu každého podporeného filmára mám malilinký milimetrík podielu svojho úsilia, kreativity a energie. Ďakujem všetkým, ktorí mi k tomuto pocitu radosti dopomohli a ktorí pomohli vytvoriť tento prameň života slovenskej kinematografie. ◀

› 2. 5. 2024

Django

< Česko, 2024, r. Olga Špátová >

účinkuje: Petr Janda – dokumentárny, 105 min., MP – Magic Box Slovakia

Duch štyridsiatehopiateho

< **The Spirit of 45**, Spojené kráľovstvo, 2013, r. Ken Loach >

– dokumentárny, historický, 94 min., MP – Film Europe

Garfield vo filme

< **Garfield: The Movie**, USA, 2024,

r. Mark Dindal >

v slovenskom znení: Marián Miezga,

Pavol Topoľský, Vladimír Jedľovský,

Petra Polnišová, Marek Fašiang,

Kamil Mikulčík, Martin Zatovič,

Zuzana Šebová

– animovaný/rodinná komédia,

101 min., MP – Itafilm

Hľadá sa Erik

< **Looking for Eric**, Spojené kráľovstvo/

Francúzsko/Taliansko, 2009, r. Ken Loach >

účinkujú: Steve Evets, Eric Cantona,

Stephanie Bishop, Gerard Kearns

– dráma, komédia, 112 min., MN 15

– Film Europe

Kaskadér

< **The Fall Guy**, USA, 2024, r. David Leitch >

hrajú: Ryan Gosling, Aaron Taylor-Johnson, Emily Blunt, Hannah Waddingham,

Winston Duke, Stephanie Hsu

– akčný/komédia, 128 min., MN 15

– CinemArt SK

Macko Puf: Krv a med II

< **Winnie-the-Pooh: Blood and Honey 2**,

Spojené kráľovstvo, 2024,

r. Rhys Waterfield >

hrajú: Scott Chambers, Tallulah Evans,

Ryan Oliva, Simon Callow, Alec Newman,

Peter DeSouza-Feighoney, Marcus Massey,

Nicola Wright, Chrissie Wunna, Ash Tandon

– horor, 93 min., MN 18

– Vertigo Distribution

Mir nam

< Slovensko, 2024, r. Juraj Mravec >

– dokumentárny, 70 min., MN 15

– FILMTOPIA

Prázdniny s Broučkom

< Česko, 2024, r. Jiří Matoušek >

hrajú: Barbora Poláková, Michal Isteník,

Lukáš Příkazký, Martin Sobotka, Tomáš

Jeřábek, Pavel Zedníček, Pavel Nový,

Marie Ludvíková, František Sládek,

Barbora Dragounová – komédia,

87 min., MP 12 – Bontonfilm

› 9. 5. 2024

Kráľovstvo planéty opíc

< **Kingdom of the Planet of the Apes**,

USA, 2024, r. Wes Ball >

hrajú: Freya Allan, Peter Macon, Owen

Teague, William H. Macy, Kevin Durand,

Sara Wiseman, Neil Sandilands,

Eka Darville, Lydia Peckham

– sci-fi/akčný/dobrodružný, 138 min.,

MP 12 – CinemArt SK

Starý dub

< **The Old Oak**, Spojené kráľovstvo/

Francúzsko/Belgicko, 2023, r. Ken Loach >

hrajú: Ebla Mari, Dave Turner, Debbie

Honeywood, Trevor Fox, Laura Lee Daly,

Jordan Louis – dráma, 113 min.,

MN 15 – Film Europe

Tarot: Karty smrti

< **Tarot**, USA, 2024,

r. Spenser Cohen, Anna Halberg >

hrajú: Jacob Batalon, Alana Boden,

Humberly González, Olwen Fouéré,

Wolfgang Novogratz, Avantika, Harriet

Slater, Larsen Thompson, James Swanton

– horor, 91 min., MN 15

– Itafilm

› 16. 5. 2024

Back to Black

< USA/GB, 2024, r. Sam Taylor-Johnson >

hrajú: Lesley ManvilleJack O’ConnellEddie

Marsan – životopisný/dráma, 123 min.,

MN 18 – CinemArt SK

Cudzinci: Kapitola 1

< **The Strangers: Chapter 1**, USA, 2024,

r. Renny Harlin >

hrajú: Madelaine Petsch, Froy Gutierrez,

Rachel Shenton, Gabriel Basso, Ema

Horvath, Ella Bruccoleri, George Young,

Ryan Bown, Ben Cartwright

– horor, 91 min., MN 15

– Magic Box Slovakia

Drozd v černičí

< **Blackbird Blackbird Blackberry**,

Švajčiarsko/Gruzínsko, 2023,

r. Elene Naveriani >

hrajú: Eka Chavleishvili, Temiko

Chichinadze, Lia Abuladze

– dráma, 110 min., MN 15

– FILMTOPIA

Národ veľrýb

< **Les gardiennes de la planète**,

Francúzsko, 2023, r. Jean-Albert Lièvre >

– dokumentárny, 82 min., MP 7

– Vertigo Distribution

Spoločne 99

< **Tillsammans 99**, Dánsko, 2023,

r. Lukas Moodysson >

hrajú: Gustaf Hammarsten, David Dencik,

Henrik Lundström, Jonas Karlsson,

Cecilia Frode, Lisa Lindgren, Sten

Ljunggren, Olle Sarri, Sten Ljunggren,

Jessica Liedberg – dráma/komédia,

115 min., MN 15 – Film Europe

Poznámka: prvý diel **Tillsammans** (2000)

bol na Slovensku uvedený pod názvom

Je láska láska?

Ťažký rok

< **Une année difficile** , Francúzsko, 2023,

r. Olivier Nakache, Eric Toledano >

hrajú: Pio Marmaï, Jonathan Cohen,

Noémie Merlant, Mathieu Amalric, Luàna

Bajrami, Jean-Louis Garçon, Grégoire

Leprince-Ringuet, Marie Papillon,

Sophie Parel – komédia, 120 min.,

MN 15 – ASFK

Zakázaná túžba

< **Heaven in Hell**, Poľsko, 2022,

r. Tomasz Mandes >

hrajú: Magdalena Boczarska, Simone

Susinna, Katarzyna Sawczuk, Sebastian

Fabijański, Janusz Chabior, Katarzyna

Kwiatkowska, Sabina Łozińska,

Dorota Klębokowska

– dráma/romantický, 120 min., MN 18

– Continental film

› 23. 5. 2024

Fantastická trojka

< **Giants of La Mancha**, Španielsko, 2024,

r. Gonzalo Gutierrez 'G.G.' >

– animovaný, 84 min., MP 7

– Magic Box Slovakia

Furiosa: Mad Max Sága

< **Furiosa: A Mad Max Saga**, Austrália/USA,

2024, r. George Miller >

hrajú: Anya Taylor-Joy, Chris Hemsworth,

Tom Burke, Nathan Jones, Angus Sampson

– akčný/dobrodružný/sci-fi/triler,

– Continental film

Háved'

< **Vermínes**, Francúzsko, 2023,

r. Sébastien Vanicek >

hrajú: Théo Christine, Jérôme Niel,

Finnegan Oldfield, Sofia Lesaffre, Lisa

Nyarko, Marie-Philomène Nga, Mahamadou

Sangaré, Abdellah Moundy, Emmanuel

Bonami

– horor, 106 min., MN 15

– Continental film

› 30. 5. 2024

Deti tých druhých

< **Les Enfants des autres**, Francúzsko,

2022, r. Rebecca Zlotowski >

hrajú: Virginie Efira, Roschdy Zem, Chiara

Mastroianni, Callie Ferreira-Goncalves,

Yamée Coutine, Henri-Noël Tabary

– dráma/komédia/romantický, 103 min.,

MP 12 – Film Europe

Haikyu!! The Dumpster Battle

< Japonsko, 2024, r. Susumu Micunaka >

– animovaný, 85 min.,

– Itafilm

Hranice Európy

< **Hranice Evropy**, Česko/Slovensko/

Francúzsko, 2024, r. Apolena Rychlíková >

– dokumentárny, 98 min., MP 12

– FILMTOPIA

Imaginárni priatelia

< **If**, USA, 2024, r. John Krasinski >

hrajú: Ryan Reynolds, Steve Carell,

John Krasinski, Phoebe Waller-Bridge,

Fiona Shaw, Louis Gossett Jr., Cailey

Fleming, Alan S. Kim

– dobrodružný/rodinný,

108 min., MP 7 – CinemArt SK

Saint Omer

< Francúzsko, 2022, r. Alice Diop >

hrajú: Kayije Kagame, Guslagie Malanda,

Aurélia Petit, Xavier Maly, Thomas

de Pourquery, Valérie Dréville

– dráma, 122 min., MP 12 – Film Europe

— **Miro Ulman** —

< POZNÁMKA: PRI MÁJOVÝCH PREMIÉRACH UVÁDZAME ÚDAJE TAK, AKO BOLI V ČASE UZÁVIERKY K DISPOZÍCII >

— text: Zuzana Sotáková —
 foto: Juraj Mravec —

Vojna nie je niečo imaginárne

Ráno, ktoré si pamätá asi každý z nás. Čo robil, ako sa to dozvedel. Dňa 24. 2. 2022 Rusko napadlo Ukrajinu a začal sa najväčší vojnový konflikt v 21. storočí. Pre mladé generácie prvý, ktorý vôbec vnímajú. Pre väčšinu z nás prvý, ktorý sledujeme z takej blízkosti. Ako to však vyzerá priamo na Ukrajine? Ako sa zmenil život Ukrajincov? Vojnový fotograf Juraj Mravec nás vo svojom celovečernom dokumente Mir nam sprevádza po Ukrajine bezprostredne potom, čo sa začala vojna a zoznamuje nás s obvyčajnými ľuďmi, z ktorých sa z noci na deň stali bojovníci o svoj domov a svoj život.

O tom, že Rusko zaútočilo na Ukrajinu, sa Mravec dozvedel ráno od otca. „V prvom rade ma to prekvapilo. O pravdepodobnom ruskom útoku na Ukrajinu sa veľa hovorilo, no ja som bol do poslednej chvíle optimista. Ruskú agresiu na Ukrajinu vnímam intenzívnejšie už od roku 2014. Nestalo sa prvýkrát, že by mali Rusi cvičenie na hraniciach s Ukrajinou. Počas tých rokov tu bolo viacero kríz, ako napríklad Kerčský prieplav, kde Rusi v roku 2017 blokovali Ukrajincom vstup do Azovského mora. Nevidel som žiadny logický základ v tom, že by Putin v roku 2022 rozpútal rozsiahlu vojnu na Ukrajine,“ priznáva Mravec, ktorý už desaťrocie dokumentuje vojnové konflikty. „Čítal som veľký hnev, doslova som zúrnil. Vedel som totiž, že nemám inú možnosť, len čo najskôr vyraziť na Ukrajinu a dokumentovať. Vôbec sa mi do toho nechcelo. Vojna je veľmi traumatizujúca a nepohodlná vec. Navyše som vôbec netušil, čo sa bude konkrétne diať, netušil som, na ako dlho odchádzam,“ hovorí Mravec, ktorý si pobalil veci – kameru, fotoaparát, nepriestrelnú vestu... a večer už bol na ceste. Kým mnohí pred vojnou utiekali, on šiel priamo za ňou.

Na Ukrajine sa prvýkrát ocitol na kyjevskom Majdane a o rok neskôr na východe Ukrajiny prvýkrát fotil vojnu. „Dnes nemôžem a ani nechcem byť inde,“ hovorí vo svojom najnovšom filme, ktorý má formu denníka. Do neho zaznamenáva príbehy ľudí, ktorých stretáva. Z osobných tragédií skladá mozaiku tragédie ukrajinského národa. „Sú to ľudia, ktorých mi do cesty priniesol osud. Sú to Ukrajinci, zväčša žijú v blízkosti frontovej línie, ktorou bol počas prvých mesiacov vojny aj Kyjev. S ľuďmi vo filme som väčšinou prežil nejakú mikroepizódu. Celý film je vlastne koláž týchto mikroepizód. Celkovo zachytáva časový úsek prvého roka vojny z rôznych miest Ukrajiny,“ približuje pre Film.sk Mravec.

Pri nakrúcaní bolo pre režiséra najdôležitejšie zachovávať bezpečnosť – do takej miery, ako sa to vo vojne dá. „V prvom rade to nejako prežiť. Ideálne bez zranenia. Ďalšou dôležitou vecou bolo sústrediť sa na to, aby som s ľuďmi, o ktorých som točil, prežil niečo ucelené, aby sa to dalo použiť do filmu. Každá epizóda má svoj úvod aj záver. Pracoval som zväčša reportážnym spôsobom. Cestoval som po rôznych miestach zmietaných vojnou a stretával rôznych ľudí.“ Diváci sa s Mravcom dostanú do Kyjeva, ktorý vojna z vitálneho mesta zmenila na ponurú pevnosť, ďalej do Irpine, Charkova či Torecka. Spoločníkom na jeho ceste bol aj strach. „Mal som ho veľakrát. Rozmer tej vojny je obrovský. Neviete, kedy a kam niečo padne. Istú formu strachu mám, len čo prekročím hranice a ocitnem sa na Ukrajine. O to krajšie sú pre mňa návraty. Väčšinou je u nás krajšie počasie. Je mi však ľúto, že ja odísť môžem a ľudia, s ktorými som nakrúcal v strašných podmienkach nie,“ hovorí dokumentarista a priznáva, že práca v takom teréne vás vždy poznačí. „Vojna nie je pre mňa niečo imaginárne. Reálne som ju zažil. Nadviazal som vzťahy a priateľstvá s ľuďmi, ktorí tam žijú. Myslím na nich. Tie pocity sa nedajú vyzliecť a odložiť do skrine.“

Vo filme Mir nam vystupuje pestrá zostava ľudí rôzneho veku, od detí po starcov, od tých, ktorí sú na ceste, cez tých, ktorí bojujú, až po tých, ktorých život sa scvrkol do protibombového krytu. „Myslím, že každý si tam nájde niekoho, s kým sa aspoň trochu identifikuje. Bol by som rád, keby sa diváci vcítali do životnej situácie tých ľudí. Malo by to v nich vyvolať solidaritu, ktorú Ukrajina potrebuje. Celistvosť, podporu a solidaritu susedných krajín a krajín EÚ,“ dodáva Juraj Mravec. ◀

Mír nam (r. Juraj Mravec, Slovensko, 2024) **CELKOVÝ ROZPOČET FILMU** 108 000 eur (Podpora z Audiovizuálneho fondu: 40 000 eur, vklad RTVS: 20 000 eur s DPH) **DISTRIBUČNÉ FORMÁTY** DCP, mp4

— text: zs — foto: Magic Box Slovakia —

Dievča neslobody sa mení na ženu slobody

Nič na plátne nie je skutočné, a pritom všetko z toho skutočné je. Nový film Viktora Tauša je nepochybne jeho osudovým projektom. Američanka je príbeh, ktorý Tauš v sebe nosil štvrtstoročie a po divadle ho preniesol aj do filmovej podoby. Príbeh dievčaťa, ženy, ktorá sa nezdala a prestala utekať, má byť podľa neho inšpiráciou a vzpruhou pre ľudí, aby sa dokázali znovu postaviť na nohy. Pôvodne mal film prísť do slovenských kín v máji, tesne pred odoslaním Film.sk do tlače sa však jeho premiéra posunula na neskôr.

„Príbehu Američanky sa učím porozumieť už 25 rokov. Samozrejme, s prestávkami na kávu a cigarety,“ hovorí režisér Viktor Tauš, ktorý o nej po prvýkrát napísal do denníka v apríli 2000. Američanka je žena, ktorú stretol v čase, keď žil na ulici ako človek bez domova. „Boli sme súčasťou prvej generácie obetí slobody. Ľudia bez domova, to boli vtedy predovšetkým tisíce detí, ktoré vyrastali samé, bez rodičov, v socialistických detských domovoch,“ spomína režisér na neľahké časy.

Hrdinka príbehu, Ema Černá, na svojej ceste zdolá útrapy detského domova, pestúnskej starostlivosti aj nápravného zariadenia. Rok 1989 prináša slobodu nielen Československu, ale aj Eme. Má 18 rokov a konečne si môže začať robiť to, čo chce. Lenže stigma, ktorú si v sebe nesie, ovplyvňuje jej život naďalej. Ilúzia otca žijúceho v Amerike, myšlienka, ku ktorej sa dlho utiekala, mizne a ona sa musí naučiť vyrovnávať aj s vlastnými chybami. Musí prijať svoj osud a premeniť predstavu snovej Ameriky sama do seba. „Američanka je taký český Mauglí. Len bola namiesto džungle plnej zvierat opustená v betónovej džungli plnej Českoslovákov. Dlhú som bol v jej svete Mauglí. Nevedel som ako, ale vedel som, že toto je ten jeden príbeh v mojom živote, ktorý potrebujem vyrozprávať. Príbeh o nádeji a sile dospelosti, ktorá k nájdeniu šťastia nepotrebuje uistenie o dobrom konci,“ hovorí v presskite Viktor Tauš. Napísal mnoho verzií scenára, až kým našiel ten, s ktorým sa stotožnil. „Celkovo mám 18 verzií písaných s ešte väčším počtom autorov. Jedna z tých verzií dokonca vyhrala cenu Krzystofa Kieślowského – doposiaľ jediná, ktorú udelili českým autorom, ale ja som ju vyhodil. Nie tú cenu, ale scenár, pretože sa mi nedarilo a nedarilo a nedarilo nájst kľúč, ako chcem tento príbeh vyrozprávať.“

Tauš vo filme nakoniec pracuje s dávnymi spomienkami ako s hmlistými obrazmi z hlbín ríše fantázie. Dospelá žena sa ponára do spletitého labyrintu svojej pamäti a pomaly skladá vlastný príbeh opusteného dievčaťa. Podľa tvorcov film po vizuálnej stránke zaujme výraznou dávkou extravagancie, no zároveň precíznosťou v každom detaile. Kombinuje skutočný príbeh, autentických detských hrdinov s imaginatívnym fikčným svetom. „Američanka mi pomohla spojiť dva zdanlivo rozdielne svety. Vrátila mi, vo mne opustený, svet výtvarného umenia a vniesla svetlo do pomaly sa vyprázdňujúceho sveta audiovizie. Ale hlavne mi pomohla formulovať otázku, čo vlastne znamená formovanie vizuálnej podoby reality,“ prezradil v materiáloch k filmu dizajnér Jan Kadlec, ktorý vytvoril kostýmy i scénickú výpravu k filmu.

Hrdinku filmu stvárnajú tri herečky – Klára Kitto, Julia Šoucová a Pavla Beretová. Každá ju stvárnuje v inej životnej fáze. Vo filme účinkuje aj viacero detí, ktoré na vlastnej koži okúsili život v detskom domove. Postavy matky Američanky sa zhostila herečka Lucie Žáčková, ďalej sa vo filme predstavujú Klára Melišková, Tomas Sean Pšenička, Magdaléna Borová, Vladimír Javorský, Zuzana Mauréry, Zuzana Kronerová – a 350 detí.

„Kedysi mi niekto povedal, že príslovie ‚Skomplikoval si život tak, že mu smrť bola skutočným vyslobodením,‘ v mojom prípade hádam skutočne platí. Dramaturg filmu Václav Dejčmar zase hovorí: ‚Ak chceme, aby dnes ľudia o niečom skutočne premýšľali, je potrebné zaujať extrémny postoj.‘ Jednu z tých vecí chcem mať na náhrobku. S logom Američanky,“ uzatvára režisér. ◀

Američanka (r. Viktor Tauš, Česko/Slovensko, 2024) **CELKOVÝ ROZPOČET FILMU** 3 960 000 eur (Podpora z Audiovizuálneho fondu 101 250 eur + podpora z programu 5 cca 160 000 eur)

Odlúčenie, vyčerpanie a porušovanie práv

„Pochop, prosím ťa, už raz, že tu nie je žiadna pracovná doba od – do, pondelok až piatok takto a víkend takto, tu ti jednoducho povedia, že máš ísť do práce, a nikdy nevieš, kedy sa skončí,“ povie novinárka Saši Uhlovej spolubývajúca na zeleninovej farme v Nemecku.

Po reportážnej knihe *Hrdinové kapitalistické práce* Saše Uhlovej a filme *Hranice práce* (r. Apolena Rychlíková) z cyklu *Český žurnál*, ktoré poukázali na vykorisťovanie v nízkoprijmových zamestnaniach v Českej republike, sa Uhlová s Rychlíkovou rozhodli preskúmať v *Hraniciach Európy* pracovné podmienky a prostredie ľudí, ktorí pochádzajú z východoeurópskych krajín a hľadajú šťastie na Západe.

„Keď sme natáčali *Hranice práce*, vyjaviť sa pred nami jedna základná bariéra, za ktorú sme nemohli ísť. Bol to svet zahraničných pracovníkov a pracovníčok, ktorých situácia bola ešte násobne horšia ako situácia ‚kmeňových‘ a ‚českých‘ zamestnancov. Nielen preto, že boli najímaní cez agentúry, ale preto, že boli do ČR dovezení ako lacná pracovná sila na maximálne využitie, s ktorou sa nepočítalo do budúcnosti. V praxi to znamenalo najmä dlhšie zmeny, než mali ostatní. Dostať sa medzi týchto ľudí bolo z pozície Česky nemožné. A tak sa Saša len prizerala: jazykovým bariéram, uzavretým skupinám, pracujúcim a bývajúcim v nesukutočne ponižujúcich podmienkach, zúfalému skypovaniu matiek a otcov, dcér a synov späť domov, úzkostnému šetreniu a neustálemu pocitu nebezpečenstva a ohrozenia,“ píše režisérka Apolena Rychlíková v autor-skej explikácii.

Nakrúcanie prebiehalo paralelne s tým, ako vznikol reportážny cyklus Saše Uhlovej s názvom *Hrdinové kapitalistické práce 2*. Vyšiel aj knižne vo vydavateľstve online denníka *Alarm* pod názvom *Hrdinové kapitalistické práce v Európe*. Uhlová zbierala a krájala zeleninu na nemeckej farme, prevažne s poľskými brigádnikami, neúspešne hľadala prácu v Anglicku, robila chyžnú v Írsku a v Marseille pracovala ako opatrovatelka seniorov.

Uhlová zaznamenávala materiál skrytými kamerami, ktoré mala zabudované v okuliarech a v termohrnčeku. Kameramanmi *Hraníc Európy* sú Jan Šípek a Petr Racek, strihačkou Kateřina Krutská Vrbová a tvorivým

vstupom slovenskej strany je autorská hudba Jonatana Pastirčáka (Pjoni). Hlavným producentami filmu sú český Hypermarket Film, francúzska spoločnosť Kolam Productions, ARTE a Česká televízia a za slovenskú stranu je koproducentom kerekesfilm. „Hypermarket Film je našim stálym partnerom, podarilo sa nám spolu vyprodukovať slušné množstvo úspešných autorských filmov. Verím, že film *Hranice Európy* môže priniesť dokument s aktuálnym, dôležitým a medzinárodne zrozumiteľným posolstvom,“ hovorí slovenský koproducent a režisér dokumentárnych filmov Peter Kerekes v producent-skej explikácii.

„V globalizovanom svete, ktorý zároveň trpí veľkými sociálnymi nerovnosťami, budú vždy ľudia, ktorí budú ochotní odísť do inej krajiny za zárobkom a pracovať tu do úmoru. Nedá sa im to vyčítať, často tak riešia svoju vlastnú zlú sociálnu situáciu a snažia sa zarobiť peniaze pre svoju rodinu. Pre kmeňových zamestnancov z hostiteľských štátov to však znamená, že títo ľudia tlačia na znižovanie pracovných štandardov, podporujú vykorisťovateľské praktiky zamestnávateľov. Tí totiž vidia, že je vždy možné zohnať ľudí, ktorí pre zárobok urobia takmer čokoľvek. Akékoľvek sú záujmy oboch skupín – teda pracovných migrantov aj miestnych zamestnancov – pochopiteľne, sú v rozpore. Túto tému je teda potrebné otvárať bez zbytočných obáv, že nás niekto bude považovať za rasistov. Česko je navyše dobre situované na to, aby odtiaľto taký hlas, ktorý debatu otvorí, vyšiel. Je totiž zároveň na oboch stranách. Ľudia odtiaľto odchádzajú pracovať inam a iní ľudia sem zase prichádzajú za vyšším zárobkom,“ dopĺňa Rychlíková kontext migrantskej práce.

Hranice Európy mali premiéru 14. marca na Medzinárodnom festivale dokumentárnych filmov CPH:DOX v Kodani, boli tiež prezentované na Medzinárodnom filmovom festivale a ľudskoprávnom fóre FIFDH v Ženeve a česká premiéra bola na festivale Jeden svět. Do slovenských kín film príde 30. mája. ◀

Hranice Európy (Hranice Evropy, Apolena Rychlíková, Česko/Francúzsko/Slovensko, 2024) CELKOVÝ ROZPOČET FILMU 377 314 eur (Podpora z Audiovizuálneho fondu 41 625 eur) DISTRIBUČNÉ FORMÁTY DCP, mp4

V PREDAJI
OD MÁJA 2024

Politické ovládnutie verejných fondov môže viesť až k paralyzovaniu ich podpornej činnosti

V čase, keď sa utvárala prvá podoba Audiovizuálneho fondu, ktorého riaditeľom sa v roku 2009 stal Martin Šmatlák, bol premiérom, tak ako dnes po štvrtýkrát, Robert Fico. Koaličnými partnermi v jeho vláde boli SNS a ĽS-HZDS, ministrom kultúry bol nominant SMERU-SD Marek Maďarič.

Spomínate si na kreovanie legislatívy o Audiovizuálnom fonde? Ako prebiehalo?

Legislatíva, ktorá napokon v roku 2008 vyústila do prijatia zákona o Audiovizuálnom fonde, sa postupne formovala vyše osemnásť rokov. Prvý návrh na zriadenie filmového fondu totiž predstavilo profesijné združenie filmárov ešte v roku 1990. Potom vznikol štátny fond kultúry Pro Slovakia a v roku 2002 NR SR schválila prvý zákon o Audiovizuálnom fonde. Ten však po zásahu prezidenta Schustera napokon skončil v parlamentnom archíve. Neskôr ministerstvo kultúry zriadilo grantový program AudioVízia, ktorý bol akýmsi štátnym predskokanom verejnoprávneho AVF. Pred časom som túto prehistóriu spracoval do štúdie pre časopis *Kino-Ikon* aj s odvolaniami na množstvo dokumentov, ktoré som si počas tých 18 rokov zbieral. V roku 2006 prišiel minister kultúry Marek Maďarič, ktorý dal filmárom zelenú na to, aby pripravili argumenty a podklady pre začlenenie návrhu na vznik AVF do programového vyhlásenia vlády. Mal som to šťastie byť pri tom spolu s Ivanom Králikom, Patrikom Paššom, Marianom Urbanom, Petrom Dubeckým aj s ďalšími priateľmi a kolegami, ktorí potom odborne pripomienkovali aj návrh zákona o AVF. Ten napokon 5. 11. 2008 v parlamente prešiel výraznou väčšinou naprieč politickým spektrom, keď za zákon hlasovalo 122 zo 126 prítomných poslancov. Fond bol na svete a zavŕšil sa tak proces odštátnenia slovenskej kinematografie, ktorý sa začal ešte v roku 1990.

Bolo vtedy náročné presadiť víziu verejného, a teda od ministerstva kultúry nezávislého fondu podporujúceho slovenskú audiovizuálnu tvorbu? Nakoľko tento vznik podmienilo nie vždy transparentné fungovanie a najmä nedostačujúce prostriedky programu Pro Slovakia?

Presadiť nielen víziu, ale skutočné zriadenie inštitúcie, ktorá by nebola v plnej miere závislá na štátnom rozpočte, ani na rozhodovaní politickej moci, je vždy náročné. Trvá to dlho aj preto, lebo jedným z predpokladov je zmena myslenia. Na jednej strane politikov, pretože tí sa neradi vzdávajú pocitu moci, ktorý im prináša

rozhodovanie o rozdelení verejných financií. Na druhej strane je to myslenie niektorých filmárov aj iných umelcov, ktorí podľahnú ilúzii, že presvedčiť ministra či iného politika o kvalitách svojho projektu je ľahšie, ako prejsť transparentným a odborným výberom. Za tie desaťročia som bol viackrát svedkom takéhoto prístupu filmárov aj politikov a myslím si, že je to trvalý jav, lebo sa intenzívne vynára aj dnes. A zväčša sú jeho nositeľmi najmä tí, ktorí v tom odbornom a verejne kontrolovanom výbere neuspeli.

Fond Pro Slovakia bol v čase svojho vzniku pozitívnym riešením a vnímam ho tak aj v súčasnosti, a to napriek tomu, že jeho zriadením sa fakticky znemožnilo uvedenie samostatného filmového fondu do praxe. Málokto si dnes už pamätá, že správu filmového fondu mal vo svojej zriaďovacej listine Slovenský filmový ústav už v roku 1991. Napokon z toho bola iba administrácia filmovej komisie fondu Pro Slovakia, no celé rozhodovanie o jeho fungovaní bolo na ministerstve kultúry. Problémom fondu Pro Slovakia bola zložitá štruktúra orgánov, kde vlastne súperili o jedny a tie isté peniaze medzi sebou filmári, divadelníci, hudobníci, výtvarníci, spisovatelia... Navyše, tých peňazí bolo vždy málo, lebo aj napriek ustanoveniu v zákone fond Pro Slovakia nikdy zo štátneho rozpočtu nedostal toľko, koľko mu tento zákon mal zaručiť. Jednoducho preto, lebo zákon o štátnom rozpočte má vyššiu právnu silu. Žiaľ, ukázalo sa, že podobné nebezpečenstvo hrozí aj RTVS po neuváženom zrušení tzv. koncesionárskych poplatkov.

Audiovizuálny fond sa do svojej aktuálnej podoby tvaroval 15 rokov. Čo sú z vášho pohľadu najvýznamnejšie mílniky v jeho vývoji?

Za prvú dôležitú vec považujem to, že sa fondu už od jeho vzniku podarilo zabezpečiť výber príspevkov od neštátnych prispievateľov vo veľmi vysokej miere. Aj keď sme sa na ich strane stretli s výhradami či dokonca s vyjadreniami o „štátnom výpalníctve“ alebo s nejasnosťami ohľadom metodiky výpočtu a úhrady príspevkov do fondu, napokon sa to operatívne a korektne vyriešilo →

vo vzájomnej komunikácii s vyše dvomi stovkami subjektov, ktoré podľa zákona odvádzajú svoje príspevky do fondu. Ich platobná disciplína je takmer stopercentná, za čo im patrí poďakovanie. Bez ich príspevkov by totiž fond bol závislý iba na štátnom rozpočte a tým by bol aj politicky zraniteľnejší. Dnes nešťátne príspevky tvoria približne tretinu zdrojov pre podporu audiovizuálnej kultúry, čo je na taký malý trh, akým je Slovensko, nezvyčajne vysoký podiel.

————— Ďalšími mílnikmi boli aj schválenie schém štátnej pomoci Európskou komisiou v roku 2011, rozhodnutie rady AVF o zverejňovaní informácií k hodnoteniu projektov či prijatie vnútornej smernice o zamedzení konfliktu záujmu členov orgánov fondu a jeho odborných komisií. Mimoriadne dôležitým bolo rozšírenie činnosti AVF o podporu audiovizuálneho priemyslu.

Systém podpory audiovizuálneho priemyslu na Slovensku, ktorý funguje od roku 2015, sa takisto formoval (zatiaľ) v dvoch fázach. Tzv. „vratky“ boli najskôr schválené vo výške 20 % z oprávnených výdavkov, až od roku 2020 sa novelou Zákona o Audiovizuálnom fonde zvýšili na 33 %. Ako ich s odstupom 4 rokov vnímate?

————— Podpora audiovizuálneho priemyslu v jej dnešnej podobe je štandardným finančným nástrojom, ktorý používa väčšina európskych krajín. Jeho cieľom nie je iba pritiahnuť veľké zahraničné produkcie, ale aj vytvoriť priestor pre podporu divácky orientovaných filmov a televíznych seriálov. Posudzovať takéto projekty v „jednom vreci“ s umelecky ambicióznymi alebo s obsahovo náročnými projektami je totiž nekorektné a v hodnotiacej praxi priam nemožné. Bolo to tak v prvých rokoch fungovania AVF a vo výsledku to prinášalo iba rozpory vo filmárskej obci. Preto vznikol návrh, aby fond rozšíril svoju podpornú činnosť aj o takúto automatickú podporu. Základnou vecou pritom bolo, aby tento nástroj mal svoj osobitný príspevok zo štátneho rozpočtu, lebo z hľadiska verejných financií je to rozpočtovo plusový či aspoň neutrálny nástroj a nemal by preto uberať peniaze zo selektívnej podpory. Opäť to bol Marek Maďarič, ktorý náš návrh uviedol do politického života a presadil ho. Zvýšenie sadzby na 33 % bolo potom orientované najmä na medzinárodný kontext, v rámci ktorého sa európske krajiny tak trochu predbiehajú v tom, kto dá viac. Ale zatiaľ sme to ustáli a Slovensko sa vďaka tomu stalo atraktívne aj pre zahraničné filmové štáby.

Prezidentka SFTA Katarína Krnáčová v rozhovore pre Film.sk v apríli povedala, že slovenská kinematografia nikdy nebola taká zdravá a pestrá ako v súčasnosti a pripísala za to kredit predovšetkým podpornej činnosti AVF. Rada AVF v prvých rokoch fungovania fondu zvykla definovať priority na každý rok (tvorba pre deti, nízko-rozpočtové debuty, digitalizácia kín, naposledy pomoc Ukrajine). Vnímame nakoľko sa ich nastavovanie prejavilo v podobe slovenskej kinematografie?

————— Nastavovanie tematických, žánrových či obsahových priorít vnímam ako ošemetnú alebo citlivú vec,

s ktorou treba v praxi veľmi opatrne narábať. Od začiatku fungovania AVF sme diskutovali o tom, či a nakoľko má byť fond aktívny v tom, čo by sme mohli nazvať spoločenskou objednávkou alebo úsilím o iniciovanie audiovizuálnych obsahov „zhora“. Ja mám k tomuto od začiatku skôr skeptický postoj, pretože aj podľa skúseností takáto spoločenská či politická obsahová „objednávka“ zväčša vedie prinajmenšom k rozpačitým výsledkom, deformáciám samotného obsahu alebo dokonca k prehrám. Najvýraznejším príkladom toho je nezrealizovaný projekt o generálovi Štefánikovi, na ktorý doplatili AVF aj RTVS. Samozrejme, celkom iným typom priority je napríklad digitalizácia kín, ktorú fond spolu s kinármi a s osobitnou štátnou podporou úspešne zvládol pred vyše desaťročím. Alebo prioritná pomoc určená kinám, distribútorom aj producentom a zameraná na čiastočnú elimináciu dôsledkov protipandemických opatrení, ktoré prijal štát a doplatila na to celá kultúra. Ale naďalej si myslím, že AVF nie je ústrednou dramaturgiou slovenskej audiovizie, ani ňou nemá byť. A už vôbec nemá byť prevodnou pákou politickej či ideologickej moci, ktorá by tak chcela ovplyvňovať, o čom a aké audiovizuálne diela majú u nás vzniknúť.

Aj súčasná vláda si chce nastaviť nové, vlastné, slovenské priority v kultúre a netají sa ani túžbou po väčšej kontrole AVF. Ako by filmárska obec na túto vôľu, aj s ohľadom na doterajšie transparentné a úspešné fungovanie AVF, mala odpovedať?

————— Dôrazným odmietnutím aj výzvou na neodkladnú, odbornú a transparentnú diskusiu. A tiež súčasnosťou s inými oblasťami umenia a kultúry, ktoré sú v rovnakom ohrození. Aktuálne časové rozlíšenie v prerokovaní návrhov na zmeny v zákone o Fonde na podporu umenia a v zákone o AVF vnímam najmä ako politickú „kulehu“ či ako pokus o rozdelenie kultúrnej obce, aby sme neprotestovali všetci naraz. Ale ak niektorým politikom prejde legislatívny návrh na úpravu fungovania FPU a na jeho politické ovládnutie, len ťažko možno uveriť tomu, že sa o to isté nepokúsia aj v AVF. Žiaľ, v tomto svojom mocenskom ťažení stále nevedia, že to môže viesť až k paralyzovaniu podpornej činnosti oboch inštitúcií, čo bude okrem iného znamenať aj to, že ani tí nimi preťažovaní a doteraz vraj ukrivdení žiadatelia napokon nedostanú nič. Ale aby sme boli na záver aj trochu optimistickí – kultúra a umenie vždy prežili aj tých politikov, ktorí sa chceli zmocniť tohto v princípe slobodného a tvorivého priestoru. ◀

Najočakávanejšou udalosťou je pripravovaný návrh novely Zákona o Audiovizuálnom fonde

Rada Audiovizuálneho fondu zvolila producenta, niekdajšieho intendanta Jednotky v RTVS Vladimíra Burianka do funkcie riaditeľa Audiovizuálneho fondu 16. 10. 2023, len čosi vyše dvoch týždňov po parlamentných voľbách, z ktorých vzišla súčasná vládna koalícia Smer – Hlas – SNS. Koaliční poslanci krátko na to predložili návrhy na novelizáciu zákonov o Fonde na podporu umenia aj o Audiovizuálnom fonde.

Pred akými výzvami ste stáli bezprostredne po nástupe do funkcie riaditeľa? Čo podmienuje pomerne neskoré schválenie príspevku v rámci schémy štátnej podpory?

————— Od môjho zvolenia a nástupu na pozíciu riaditeľa AVF dňom 25. 10. 2023 sa napriek mimoriadne komplikovanej a hektickej situácii podarilo stabilizovať činnosť fondu. Pri mojom nástupe pred koncom roku 2023 som nenašiel žiadne podklady k najdôležitejším dokumentom, ako sú štruktúra podpornej činnosti, schéma štátnej pomoci, no napriek tomu sa ich podarilo aj s mojimi spolupracovníkmi pripraviť a predložiť na schválenie Rade AVF, resp. Protimonopolnému úradu. Všeobecne trvá príprava a schválenie schémy štátnej pomoci niekoľko mesiacov (aktuálne platná schéma štátnej pomoci nemení doterajšie povinnosti žiadateľov).

Aké ďalšie úlohy Vás čakali?

————— Najvyššou prioritou na konci roka 2023 bola príprava návrhu na schválenie mimoriadneho príspevku MK SR a jeho alokácia. Časť použitého príspevku bola použitá na mimoriadne tzv. inflačné navýšenie poskytnutých dotácií na produkciu v súvislosti s rastom nákladov, časť na podporu distribúcie v postcovidovom období z dôvodu reštartu diváckej návštevnosti a časť na finančné krytie žiadostí v jesenných výzvach 2023, pričom podmienkou bola aj úhrada inflačného navýšenia do konca roka 2023, t. j. príprava dodatkov k zmluvám pre cca 165 žiadostí a ich zverejnenie v Centrálnom registri zmlúv, a to všetko počas bežnej prevádzky.

————— K hektickej situácii na konci roka 2023 prispela aj nečakaná okamžitá výpoveď hlavnej ekonómky fondu tri týždne po mojom nástupe z dôvodu jej inej pracovnej ponuky a výpoveď administrátorky v dôležitom programe podpory hraných kinematografických a televíznych filmov, minoritných audiovizuálnych diel a vývoja.

————— V tej chvíli bolo najdôležitejšou úlohou udržať prevádzku fondu tak, aby to nepocítili zamestnanci fondu, žiadatelia a odborná verejnosť, čo sa vďaka mimoriadnemu nasadeniu a súčinnosti všetkých zainteresovaných aj podarilo.

————— K vyššie uvedeným nepríjemnostiam sa v rovnakom období pridalo aj viacero podnetov neúspešných

žiadateľov, súdny spor s predchádzajúcim riaditeľom a vyháňanie pohľadávok vzniknutých v predchádzajúcom období, pričom AVF nemá zamestnaného právnik, na rozdiel od českého Štátneho fondu kinematografie.

Menili sa nejaké priority v oblasti podpory pôvodnej audiovizuálnej tvorby?

————— Priority AVF sú uvedené v štruktúre podpornej činnosti, ktorú schválila rada AVF po predchádzajúcich konzultáciách a stretnutiach so zástupcami ôsmich profesijných združení z oblasti audiovizuálneho prostredia a sú zverejnené na webovej stránke fondu. Vyzdvihol by som spomedzi nich zvýšenú podporu vývoja audiovizuálnych diel, prioritu v podpore produkcie, distribúcie a propagácie majoritne slovenských filmových projektov, vytvorenie nového protokolu pre tzv. paritné žiadosti a mierne zvýšená podpora tzv. zeleného filmovania.

Aké zmeny tento nový protokol o žiadostiach na tzv. „paritu“ prináša?

————— V situácii, keď príjmy fondu od hlavného príspievateľa – ministerstva kultúry – ostávajú na rovnakej úrovni ako v roku 2018 a výrobné náklady od roku 2021 mimoriadne narástli, je vytvorenie samostatného protokolu pre paritné projekty v súčasnej výzve len v rovine oddelenej evidencie žiadostí a osobitnej evidencie výšky odporúčanej sumy dotácie. Pre paritné projekty nebola vopred alokovaná konkrétna suma, pretože o túto časťku by musela byť znížená výška podpory napríklad pre majoritné slovenské projekty, alebo pre vývoj slovenských filmov. Výška odporúčanej sumy bude závisieť predovšetkým od obsahovej kvality projektov a tiež od ich producentského zabezpečenia. Na základe týchto kritérií navrhne odborná komisia, aká čiastka bude alokovaná pre paritné projekty z celkovej sumy alokovanej pre produkciu hraných filmov.

Jednou zo zverejnených priorít pridelenia podpory je aj hodnota za peniaze. Má AVF túto prioritu presnejšie zadefinovanú cez nejakú schému (ako napr. Minimal?) Ako ju komunikuje odborným komisiám?

————— Pred začiatkom rokovania osobne zdôrazňu →

Vladimír Burianek a Natália Bošelová

jem vyššie uvedené priority každej odbornej komisii. Pod hodnotou za peniaze rozumie Audiovizuálny fond finančne primeranú podporu žiadostí s ohľadom na ich predpokladanú divácku návštevnosť a sledovanosť, zjednodušené povedané, ak by o podporené filmy nemali diváci na Slovensku záujem, tak môžu vzniknúť legitímne otázky o efektívnosti vynaložených finančných prostriedkov.

A čo AVF najbližšie čaká z hľadiska jeho fungovania?

— Najočakávanejšou udalosťou celého audiovizuálneho prostredia je pripravovaný poslancový návrh novely zákona o AVF. Kancelária AVF poslala v rámci pripomienkového konania pripomienky k zverejnenému návrhu po prvom čítaní, ktoré sa týkajú možnosti zvýšenia príspevku MK SR na podporu audiovizuálnej kultúry zo súčasných 6 miliónov eur z roku 2018 na aktuálnu trhovú hodnotu tejto sumy vo výške 8,7 milióna eur a mechanizmu pravidelnej medziročnej valorizácie. Fond má pripravené aj ďalšie praktické pripomienky, ktoré bude komunikovať s predkladateľmi.

— Popri tom vyzerajú byť ďalšie aktivity fondu zdanlivo menej podstatné, ale nie sú na okraji záujmu.

„Pod hodnotou za peniaze rozumie Audiovizuálny fond finančne primeranú podporu žiadostí s ohľadom na ich predpokladanú divácku návštevnosť a sledovanosť.“

Do fondu nastúpili na uvoľnené pracovné pozície vzdelaní, vnímaví a skúsení spolupracovníci, kancelária pripravuje viacero štandardných interných predpisov a prehľadnejšie priebežné sledovanie finančnej kondície tak, aby sa neopakovala situácia z prvého polroka 2023.

— V oblasti komunikácie kancelária fondu preveruje možnosť upgradovať informačný systém, pripravuje novú atraktívnejšiu webovú stránku s aktuálnejšími informáciami. S tým súvisí aj drobná úprava zmlúv so žiadateľmi z dôvodu poskytovania obrazových materiálov a informácií o podporených projektoch na webovej stránke a sociálnych sieťach AVF.

— Rok 2024 je venovaný aj 15. výročiu vzniku AVF, komunikácii o jeho dôležitosti pre slovenskú audiovizuálnu kultúru a priemysel z dôvodu rozvoja možností pre domácich tvorcov, podpory zamestnanosti, medzinárodnej spolupráce a z toho vyplývajúceho zvýšeného príjmu štátneho rozpočtu z rôznych daní, odvodov a poplatkov. ◀

„Zelená“ filmová krajina

V roku 2018 vznikla Slovenská filmová agentúra ako organizačná zložka Audiovizuálneho fondu. Jej cieľom je najmä zvyšovať príležitosti pre nešťatné investície do audiovizuálnej produkcie na Slovensku, rozvoj filmovej infraštruktúry a propagácia Slovenska ako „filmovej krajiny“. Jej manažérkou je Zuzana Bielíková.

Zvýšilo sa vznikom Slovenskej filmovej agentúry povedomie o Slovensku ako o krajine, kde sa oplatí nakrúcať?

— Založením SFA v roku 2018 a vďaka jej činnosti záujem zahraničných produkcií o nakrúcanie na Slovensku vzrástol. Hoci krátko po založení SFA svetovú filmovú produkciu zasiahol COVID-19 a štrajk WGA a SAG-AFTRA, na Slovensku sa realizovalo viacero zahraničných projektov. Trend podporilo aj navýšenie dotácie poskytovanej fondom pre filmové projekty na Slovensku, ktorá sa od 1. januára 2020 zvýšila na 33 % oprávnených výdavkov. Tým sa výrazne zvýšila atraktivita Slovenska pre filmovú a televíznu produkciu v porovnaní s okolitými krajinami. Nakrúcali sa tu projekty ako napr. *Red Sparrow*, *Marco Polo*, *Dracula*, *Van Helsing*, *Tom Clancy's Jack Ryan*, *Tatár z Auschwitzu*, *The Performance* a iné.

Ktoré lokácie sú pre zahraničné produkcie najatraktívnejšie?

— Tatry, Banská Štiavnica, Slovenský raj a jeho Tomášovský výhľad. Nakrúcalo sa aj na Záhorí, na Oravskom hrade, v Bojniciach. Bratislava je zaujímavá, lebo je tu všetko poruke a leží v blízkosti viedenského letiska. Vo filmoch už predstavovala Berlín, New York, Budapešť, Londýn... Aktuálne sa v našej metropole nakrúca jeden americký projekt.

Ako o sebe dáva SFA vedieť?

— SFA funguje ako prvý kontakt pre otázky o filmovej infraštruktúre na Slovensku. Poskytuje informácie pre záujemcov o nakrúcanie na Slovensku nielen prezenčne na filmových trhoch a podujatiach, ale aj osobne v sídle kancelárie či elektronickou formou. Pravidelne informuje domáce a zahraničné médiá o svojich aktivitách a o súčasnom stave filmového priemyslu aj formou rozhovorov alebo podávaním osobitných informácií. Takisto informuje o svojich aktivitách a udržiava kontakt so slovenskými aj so zahraničnými filmovými profesionálmi. Zároveň sa snaží osloviť potenciálnych nových partnerov. Na tieto účely si zvolila komunikáciu cez najpopulárnejšie sociálne siete – Facebook, Instagram, Twitter a LinkedIn.

— Webové sídlo SFA – www.filmcommission.sk – funguje od februára 2019 a predstavuje komplexnú prezentáciu Slovenska ako filmovej krajiny. Obsahuje údaje o krajine, hraniciach, okolitých krajinách, klimatických podmienkach, filmovej a podnikateľskej infraštruktúre a disponuje aj prezentáciou lokácií a profesionálneho prostredia. Má dve jazykové mutácie (angličtina a slovenčina)

a slúži ako hlavný zdroj informácií o slovenskom audiovizuálnom priemysle. Záujemcovia o nakrúcanie na Slovensku tam nájdu základnú databázu filmovej infraštruktúry na Slovensku, informácie o úspešných zahraničných projektoch realizovaných na území Slovenska, kontakty na produkčné spoločnosti, dostupné technológie, postprodukčné spoločnosti, animačné štúdiá, zvukové štúdiá, informácie o ubytovacích zariadeniach, doprave a ďalšie. Túto online databázu SFA pravidelne aktualizuje.

Súčasťou agendy SFA je aj enviroplatforma. Ako vyzerá implementovanie zeleného nakrúcania na Slovensku?

— SFA si už od svojho založenia v roku 2018 stanovila ako jednu z priorit ekologizáciu audiovizuálneho priemyslu na Slovensku. V tom istom roku sa AVF prostredníctvom SFA stal jedným z partnerov medzinárodného projektu Green Screen zameraného na ekologizáciu filmového priemyslu. Vďaka aktívnej účasti na tomto projekte sme vytvorili platformu pre filmových profesionálov, kde môžu nájsť informácie o tom, ako nakrúcať ekologicky a efektívne. Spolu s ďalšími dvoma partnermi projektu VAF a Pro Malaga sme v roku 2020 získali grant na pilotnú aktivitu – vytvorenie európskej uhlíkovej kalkulačky EURECA. Jej pilotná verzia bola dokončená v roku 2021 a sprístupnená filmovej verejnosti v roku 2022. SFA v rámci partnerstva zabezpečuje prezentáciu a testovanie kalkulačky na úrovni EÚ, aj priamu spoluprácu európskych inštitúcií a „stakeholderov“ na vývoji nástroja, ktorého cieľom je efektívne meranie uhlíkovej stopy audiovizuálnych produkcií v Európe. Projekt Green Screen sa oficiálne ukončil v roku 2022. „Memorandum o zelenom filmovaní“ a „Praktický manuál pre trvalo udržateľné nakrúcanie“ sa stali základom pre ďalšie školenie ekologických konzultantov a pre uplatnenie systému finančnej bonifikácie, ktoré si SFA stanovila ako hlavné aktivity v monitorovacej fáze projektu. Na základe týchto aktivít AVF implementuje stratégiu ekologizácie audiovizuálneho priemyslu na Slovensku vo vzťahu k podpornej činnosti s uplatňovaním kritérií pre kontinuálne znižovanie negatívnych dopadov produkcie audiovizuálnych diel na životné prostredie. Predvlani AVF a SFA v spolupráci s kreatívnym centrom RTVS – Arténa zorganizovali školenie pre prvých 21 envirokonzultantov. Tento rok AVF ponúka produkciám možnosť požiadať o osobitnú dotáciu na aktivity s cieľom znižovať uhlíkovú stopu. To môže ďalej motivovať producentov k napĺňaniu stanovených cieľov udržateľnosti nakrúcania. ◀

Zrkadlový obraz viny

Miloslav Luther prináša do kín svoj nový film takmer desať rokov po Kroku do tmy. Dá sa povedať: opäť zaujatý rovnakým obdobím a jeho dopadom na duše našich predkov.

Kým vojnová minulosť tvorila v *Kroku do tmy* len historické pozadie deja, ktorý sa odohrával o niekoľko rokov neskôr, tentoraz je v centre diania. Pozornosť je však presunutá ďalej od SNP a jeho paradoxných psychických následkov na vojnovú Slovenskú republiku. Aj tentoraz dôležitú úlohu zohráva prelínanie časových rovín, no už nie vo forme flashbackov, ale skôr vo forme paralelného rozprávania: jedna časť diania sa odohráva v súčasnosti, ďalšia je z pozície vševediacieho rozprávača prezentovaná v kostýmovej minulosti.

Krok do tmy bol takmer unisono odmietnutý domácou kritikou. Často bez reálnych argumentov, len na základe vtedy módneho odmietania historického žánru a z protestu proti vysokému rozpočtu filmu. Kritická odozva následne vyvolala podráždené reakcie tvorcov.

Spomínam si, že mňa v tom čase, naopak, zaujalo novátorstvo prepojenia zvrátenosti raných 50. rokov s traumami aj morálnymi zlyhaniami účastníkov SNP. A takisto veľmi pozorná rekonštrukcia dobovej vizuality, ktorá namiesto radostných zajtrajškov upozorňovala na ošumelosť a nekvalitu materiálov.

Spiaci účet však prichádza už v dobe *Dunaja* aj *Času nádeji*. Pár rokov po *Tlmočníkovi*. V dobe, ktorá je voči narastajúcej hrozbe sympatizantov Slovenského štátu mimoriadne citlivá a aj polarizačne nastavená. Tieto zmeny v audiovizuálnom prostredí sa na filme skutočne podpísali: podobne ako zmienené seriály dobu rekonštruje už nie s dôrazom na ošumelosť, ale na oveľa konvenčnejší luxus vtedajšej módy, bezchybné účesy, utopickú farebnosť a presvetlenosť dobového sveta. A podobne ako *Tlmočník* podáva príbehy minulosti z perspektívy dneška. Navyše reaguje na dopyt po rozprávaní o slovenskej kolaborácii s nemeckým fašistickým režimom. A predsa to nie je epigónsky pokus zviest sa na novej vlne záujmu o históriu, ale prejav kontinuity režisérových záujmov.

Spiaci účet stojí na konfrontácii sveta dneška a sveta minulosti. Tieto dva svety čiastočne zodpovedajú spôsobom, akými ich Luther zobrazoval aj predtým, aspoň zo sociologického hľadiska: podobne ako v prípade *Skús ma objat'* je napríklad témou príbehu zo súčasnosti mladomanželský vzťah dvoch intelektuálov, poznačený hmotnou núdzou, túžbou po dieťati a snahou získať lepšie bývanie. V prípade vrstvy z minulosti sú protagonistami, naopak, dvaja mladí úradníci, obyčajní ľudia. Aj v ich vzťahu však rezonuje plánovanie dieťaťa a snaha získať dôstojný byt. V oboch prípadoch sa potom vy-

nára základná otázka: za akú cenu? A kto na seba preberie morálnu zodpovednosť?

Okrem toho sa v oboch príbehoch zrkadlovo objavuje ďalší obľúbený Lutherov motív: nevera. V tomto prípade neverným nie je muž, a preto nevera ostáva na úrovni hrozby, partnerky sú jednoducho pokúšané – v jednom prípade znásilnené sokom v láske; v jednom prípade fatálne.

Podobne ako v Lutherovom filme *Skús ma objat'* (1991) je hlavnou iniciátorkou túžby po lepšom bývaní žena. Ako v čase vzniku spomínaného televízneho filmu bolo zvykom, ženská túžba sa tu vníma ako natoľko biologicky pudová, že nedbá o mužove duchovné naplnenie či morálne otázky. Tento model zostáva aj v *Spiacom účte*, je však korigovaný, čo mu dáva čaro istej nelogickosti, ale aj autenticity. Veď ani v živote nie je vždy každý morálne konzistentný: v príbehu z minulosti takto mladá žena hneď na úvod kladie otázku svojmu kurizantovi, či mu nevdá, kde pracuje. Následne sa však sama správa konformne a dokonca ho nahovára získať arizovaný byt. V zrkadlovom príbehu zo súčasnosti mladá žena, naopak, vyhlasuje, že o minulosť svojej rodiny sa radšej nezaujíma. No v závere je to práve ona, kto takmer nalomeného manžela privedie naspäť k morálne správne rozhodnutiu – neprijať dedičstvo poznačené nacistickým násilím.

Spiaci účet nie je celkom konzistentný vo vykresľovaní motívácií postáv, no nie je to na škodu. Postavy sa stávajú mierne nepredvídateľnými, rozprávanie je poznačené tajomstvom a napätie je vhodné budované aj hudbou, takže divák ostáva až do konca v strehu, ako sa protagonisti rozhodnú a koľké tragické nešťastia na nich padnú. Obraz ponúka nielen viacero nešťastných udalostí, ale aj nenápadné indície, ktoré smerujú k tragickému rozuzleniu, aké má Luther rád – no nakoniec sa v príbehu, v ktorom ho očakávame, nepotvrďia.

Bonusom je tiež postava senilnej tety, ktorá v závere zrelativizuje všetko, čo o minulosti vďaka spomínanému vševediacemu oku rozprávača vieme. Nikdy nezistíme, čo si mysleli a ako sa zachovali naši predkovia. No hmotné dedičstvá by sme nemali brať ako deus ex machina, ktoré vyrieši všetky naše problémy. Nikdy nevieme, aká vina a koľké krivdy sa za nimi skrývajú. ◀

Spiaci účet (Slovensko/Česko, 2024) SCENÁR A RÉŽIA Miloslav Luther KAMERA Tomáš Stanek HUDBA Jozef Vlček STRIH Martin Malo HRAJÚ Richard Autner, Dominika Morávková Zeleníková, Vladimír Polívka, František Kovár, Anna Maľová, Iva Janžurová, Veronika Meszárosová, David Uzsák a ďalší MINUTÁŽ 110 min. HODNOTENIE ●●●¼ DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 18. 4. 2024

— text: Juraj Malíček / teoretik popkultúry — foto: DNA Production —

Bez vetra sa ani lístok

Vyjde úspešný román úspešného autora, bestseller napísaný bestselleromakerom. Filmová adaptácia je otázkou času, nakrúti ju renomovaný režisér a očakáva sa, že to bude udalosť. Taká je Smršť, film režiséra Petra Bebjaka, inšpirovaný románom Jozefa Kariku, výraz viery, že na Slovensku môže fungovať normálny zdravý filmový trh.

Podľa formálneho žánrového zaradenia je *Smršť* mysterióznym trilerom, čo asi platí a vlastne je to aj celkom v poriadku, vzhľadom na atmosféru a príbeh, ktorý sa film snaží vypovedať. Manželský pár v ňom prichádza do kúpeľov a nie je to medzi nimi úplne v poriadku, skôr naopak, v kúpeľoch sú viac vedľa seba ako spolu, od začiatku je cítiť, že vzťahy sú napäté a problém bude v minulosti. Ona by aj chcela tráviť viac času s ním, ale on akosi nechce, nevie sa odpútať od práce, je forezným psychológom a rieši prípad, ktorý ho postupne celkom opantá. V tom prípade zomreli nejakí ľudia, je to veľká tragédia a treba zistiť, kto je za čo zodpovedný a čo všetko sa stalo. Ako to už v mysterióznych trileroch býva, aj v *Smršti* sa postupne ponárame viac a viac do tajomstva, realita stráca jasné kontúry, atmosféra hustne a stáva sa neprijemne čoraz vláčnejšou, akoby sa psyché brodila v močiari, ktorý ju čoraz viac pohlcuje. Už-už by mal niekto zošaliť, niekto sa zblázniť, už-už by niekomu malo vyraziť poistky. Výrazne sa pracuje s filmovými vyjadrovacími prostriedkami, s kamerou, zvukom, hudbou, strihom, výborne hrá výprava, architektonicky unikátne prostredie kúpeľného sanatória samo osebe akoby sa stávalo ďalšou postavou, herci tiež odvádzajú kusisko poctivej práce, dokonca miestami až nadpráce. Sú tu sekvencie, v ktorých minimálne jedna z dvoch ústredných postáv prehráva, ale dá sa to pripísať na vrub postupujúcej čudnote, tak to necháme tak. Výborne sú až fyzické ataky, keď divák doslova cíti silu aplikovanej filmovej reči, ku cti tvorcom slúži, že sa neznižujú ku generickým filmovým ľakačkám, ale snažia sa sofistikovane pracovať s tenziou a detenziou, s výrazom. Ak by som nevedel, že minimálne režisér *Smršte* má blízko k poctivému žánrovému Hollywoodu, tu by som to zistil. Vnútorne som presvedčený, že nakrúcanie *Smršte* ho náramne bavilo a minimálne z tohto uhla pohľadu ide o poctivý autorský film. Nie, samozrejme, v zmysle Felliniho či Bergmanovho filmového autorstva, aj keď mohlo by ísť, ale autorstva Kubrickovho, Lynchovho či Fincherovho, v kto-

rom sa ráta s tým, že divák na autorstve participuje. Domyslí si, dotvorí, dokončí, dopointuje. A to presne som urobil, vlastne v súlade so zadaním, a *Smršť* vôbec nedopadla dobre.

Vidím, samozrejme, že *Smršť* má svoje kvality, režisérova tvorba je mi prirodzene blízka, takže mu nadzriavam, zároveň sa ale sám seba permanentne pýtam, prečo ma ten film tak zúfalo nudí? Prečo zostávam vonku v pozícii nezaujatého pozorovateľa, ktorý presne vie, čo by s ním ktorý obraz mal urobiť, akoby tá či oná sekvencia mala pôsobiť, ale nijako sa ma to nedotýka? Nuž, azda práve preto, že som ochotný sa na autorstve spolupodieľať, vychádzam v ústrety až príliš, do veľkej miery preto, že sa mi vlastne páči, že ambíciou autorov nie je otrocky adaptovať Karikovu literárnu predlohu, ale snažia sa ju posunúť, zvýznamniť, vytvoriť jej akýsi filmový appendix, pridať k nej čosi, čo ona sama nemá. Čo to je? Z môjho uhla pohľadu pointa. Nie som Karikovým modelovým čitateľom, *Smršť* som čítal, ale iba z povinnosti, nijako ma nenadchla, ani sa mi nepáčila, opäť ide o román, v ktorom sa zamieňa korelácia s kauzalitou a takéto príbehy nemám rád. Hlavný vietor, teda špecifický druh vetra, ktorý je hlavnou atrakciou románu *Smršť*, sa vo filme vôbec bližšie nespomína, ani netematizuje, je to čosi, o čom akoby autori filmového scenára predpokladali, že divák o tom bude vedieť. Alebo ani nemusí, lenže potom filmová *Smršť* stráca celkom zmysel a kvôli svojmu vlastnému „prekvapivému“ koncu pôsobí, ako zlý žart, psychologicky triler o rozpadnutom vzťahu mystifikovaný motívom, bez ktorého by sa zaobišiel.

Hmmm, to fakt? No dobre, ale nabadúce už by som naozaj rád videl Bebjaka samého za seba a nie vylepšujúceho román, ktorý jednoducho v sebe nemá dost príbehu na to, aby stálo zato vyrozprávať ho výrazným autorským filmovým jazykom. ◀

Smršť (Slovensko/Česko, 2024) RÉŽIA Peter Bebjak SCENÁR Peter Balgo KAMERA Martin Rau STRIH Marek Kráľovský
HUDBA Juraj Dobrákov HRAJÚ Aňa Geislerová, Tomáš Maštálir, Éva Bandor, Michal Režný, Ladislav Bédi, Adrian Jastraban,
Ivan Letko, Marek Geišberg MINUTÁŽ 122 min. HODNOTENIE ●● DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 4. 4. 2024

Utíšená potreba vysvetľovať

Maturita – formalita. Zástancami tohto porekadla sú najmä tí, ktorí majú „skúšku dospelosti“ úspešne za sebou. Jedným z nich by sa určite rád stal aj stredoškólak Ábel. Namiesto toho sa však stáva katalyzátorom celonárodného škandálu naprieč už aj tak polarizovaným Maďarskom.

— Tvorcovia filmu *Vysvetlenie na všetko*, na čele s režisérom a scenáristom Gáborom Reiszom, sa rozhodli prostredníctvom napohľad banálnej témy opísať čoraz citlivejšiu povahu súčasnej spoločnosti. Akcent by som dal najmä na výraz „opísať“. *Vysvetlenie na všetko*, na rozdiel od mnohých iných spracovaní témy názorových alebo postojových rozdielov, neponúka jednostranný kritický či dokonca satirický pohľad na občiansku polarizovanosť. Naznačená nestrannosť hrany povestnej mince sa paralelne s maturantom Ábelom stáva filmovým katalyzátorom a ovplyvňuje dôslednosť scenára s cieľom nevynechať žiaden dôležitý kúsok skladačky, ktorá tvorí ucelenú kauzalitu príbehu. Vďaka tomu pôsobí mozaikové rozprávanie ako prirodzená voľba, ktorá sprostredkúva paradokumentárne vyznievajúce príbehové paralely. Vlákna dejovej pavučiny majú veľkú dávku voľnosti, nie však na úkor ich vyváženosti. Každá z línií sa venuje jednotlivým postavám, ktorých konanie v rámci hlavného príbehového uzla je vždy motivované prostred-

níctvom predstavenia ich charakteristických životných peripetií. Vo všeobecnosti je tak maďarsko-slovenská koprodukcna snahou o komplexnú štúdiu zameranú na viaceré problematické vlastnosti modernej spoločnosti. Hlavný dejový trojuholník, aj keď má relatívne iniciatívny dejový oblúk a dostatočný priestor na rozvinutie, nevyužíva svoj potenciál naplno.

— *Vysvetlenie na všetko* je naozaj filmom komplexným. Jeho problém spočíva v distribúcii tejto komplexnosti naprieč tými správnymi časťami filmovej výstavby, a teda aj jej celkovej zmysluplnosti. Z dominantného prvku je tak razom achillova päta snímky. Dôvod možno hľadať v nekonzistentnej práci so štylistikou, alebo už spomínanej banalite jednotlivých dielov skladačky. Z hľadiska kauzality zastáva Ábel úlohu jasného prostredníka naprieč všetkými postavami. Potenciál vykreslenia vzťahu s jeho otcom, profesorom či priateľkou, ako špecifického tlaku, pôsobiaceho na súčasnú mladú generáciu, je však obmedzený kontraproduktívnou poe-

tizáciou a zdržanlivou explikáciou. Tá kvôli nelineárnemu rozprávaniu nedokáže viesť pozornosť publika k požadovanému výsledku. Rovnaká vágnosť prináleží aj línii venujúcej sa Ábelovmu profesorovi a zároveň sokovi v láske. Na rozdiel od tej Ábelovej, ale spolu so zvyškom sujetu trpí vážnejším problémom – prebytočnosťou.

— Spoločensky rozhladenému publiku – na aké filmy podobné tomuto pochopiteľne mieria – rozhodne nie je nutné ponúkať banálne vysvetlenie na všetko, následkom čoho trpí možnosť rozvíjať podnetnejšie témy a myšlienky. Tým by sa napokon mohli venovať aj inak všednosťou vyplnené úseky venované Ábelovmu otcovi či novinárke vyšetrojúcej kuriózný prípad maturanta. Filmu však akoby šlo najmä o odškrtnutie si povinných políčok iba povrchno pôsobiacej komplexnosti a účelo-

vosti spoločenského makropohľadu. Namiesto lesklej perly tak dovnútra škrupiny ukryli kus šedivého kamienka, aby sa napokon mohli pýšiť rovnorodostou výslednej kôpky všeobecne nevýrazného štrku.

— Zdá sa tak, že úmyslom autorov bolo, aj vzhľadom na zvolený názov, predstaviť problematiku bez vyvolania polemiky. Hoci sa im pravdepodobne podarilo realizovať projekt v podobe, akú plánovali, nedá sa hovoriť ani o naplnení významu v názve. Publiku tak nezostáva iné, ako zozbierať omrvinky ako-tak podnetnej nesúrodnej katarzie v závere snímky, volajúcej po výraznom prekopaní zvoleného konceptu. Takto totiž možno preniesť časť porekadla z úvodu textu aj na film samotný, s dôrazom na výraz „formalita“. ◀

Vysvetlenie na všetko (Magyarázat mindenre, Maďarsko/Slovensko, 2023) RÉŽIA Gábor Reisz SCENÁR G. Reisz, Éva Schulze

KAMERA Kristóf Becsey HUDBA Gábor Reisz HRAJÚ István Znamenák, András Rusznák, Krisztina Urbanovitz, Eliza Sodró

MINUTÁŽ 151 min. HODNOTENIE ●● DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 21. 3. 2024

— text: Ema Nemčovičová / absolventka
Ateliéru scenáristickej tvorby FTF VŠMU
— foto: ASFK —

To sa mi snád'...

Nicolas Cage je hercom mnohých tvári, o čom hovorí už jeho filmografia. David Lynch ho obsadil do romantického krimitrileru *Divokosť v srdci a s bratmi Cohenovcami* spolupracoval na *Zmätkoch v Arizone*. Kristoffer Borgli si ho však vybral pre pôsobenie vo filmoch s otáznymi kvalitami, ktoré Cageovi priniesli nechcenú internetovú slávu.

Cageove herecké výkony v snímkach ako *Vampire's Kiss* alebo *Nebezpečná hra* sú predmetom viacerých mémov a videokompilácií. Pre určitú časť cinefilov sa jeho stvárnenie vyšinutých a pomätených charakterov stalo symbolom voľnosti a porušovania hereckých pravidiel. Samotnému Cageovi zákon nedovoľoval internetový fenomén právne napadnúť, a tak mu neostalo iné, len svoju neúmyselnú slávu prijať a pracovať s ňou. Prvýkrát tak spravil v snímke *Neznesiteľná váha obrovského talentu*, ktorú sme mohli vidieť aj počas 30. ročníka Medzinárodného filmového festivalu Febiofest Bratislava. No až snímka *To sa mi snád' len zdá* Cageovi dáva priestor spracovať všetky emócie, ktoré prežíval, keď sa stal terčom internetu.

Hrá v nej nevýrazného profesora Paula, ktorý počas jednej prednášky zistí, že sa ľuďom o ňom snívajú. Úplne všetkým, okrem jeho manželky. Sny majú spoločné len jedno – Paul je v nich celkom pasívny. Či ide o záchranu jeho dcéry, alebo pomoc cudzincovi. Táto nečinnosť je očividnou analógiou jeho kariéry. Už niekoľko rokov totiž odkladá písanie knihy o kolektívnom správaní mravcov. Novonadobudnutú slávu preto využije na hľadanie vydavateľa. Nie je to však také ľahké, ako sa mu zdá. Agentúra chce Paula použiť v reklamných kampaniach, no on s tým nie je stotožnený. To, že Paul vzbudzuje pozornosť, vyvoláva v jeho manželke žiarlivosť, a Paul stráca kontakt aj s dcérami, pretože pozornosť sa vždy sústreďuje len naňho. Na pracovnej ceste Paul neodolá zvädzaniu a od tejto scény moralistický tón začne sťahovať film dolu. Samotná sexuálna scéna je trápna nad rámec stráviteľnosti a v kombinácii s fekálnym humorom hlavná postava prichádza o akékoľvek sympatie. Aj divácka pozornosť klesá a film je čoraz úmornejšie sledovať, keďže tvorcovia nevedia, ako by mal dej pokračovať. Za záletníctvo je Paul potrestaný – všetkým sa začnú snívať nočné mory, v ktorých sa z ne-

škodného Paula stáva primárny agresor. Stráca priazeň študentov aj prácu a vidina knihy je ešte hmlistejšia. Ľudia sa ho začnú báť a postupne ho i znenávidia.

Filmové rozprávania je však veľmi predvídateľné a publikum sa môže začať nudiť, pretože režijné spracovanie snov ostáva bez snahy o ich imaginatívne uchopenie a herci svoje polopatistické dialógy neohrabane prehrávajú, čo vytvára dojem prvého skúšobného záberu. Nezvládnuté narábanie s filmovým rytmom a strach ponoriť sa do hĺbky sujetu sa javia ako celkový problém mladého nórského režiséra Kristoffera Borgliho. Na rovnakých lapsusoch totiž zlyhala aj jeho predchádzajúca celovečerná snímka *Je mi zo seba zle*, ktorá sa premietala aj v slovenských kinách a na prehliadke SCANDI. Borgli sa venuje súčasným témam, pohybuje sa v popkultúre a zaujíma ho najmä vplyv médií a sociálnych sietí na prežívanie mladého človeka. Vyberá si neobyčajné príbehy, no veľmi obyčajnú formu aj storytelling. Premisu navyše nedokáže rozvinúť či dotiahnuť do konca a jeho filmy sa stávajú tuctovými po prvej štvrtine minútáže.

Za *To sa mi snád' len zdá* producersky stojí Ari Aster a americká nezávislá spoločnosť A24, známa vďaka dejovo aj štylisticky nezvyčajným a odvážnym filmom. Produkovala napríklad úspešné snímky *Homár*, *Drahokam*, *Maják* či *Život po Yangovi*. A24 tiež výrazne prispela k rozvoju a spopularizovaniu žánru artového hororu, aj vďaka čomu sa teší veľkej fanúšikovskej základni. V poslednom čase však financuje aj snímky komerčnejšieho rázu a hovorí sa o jej expandovaní do akčných filmov s cieľom osloviť širšie publikum. *To sa mi snád' len zdá* nie je artový horor ani blockbuster, hoci by chcel byť oboje. Keby nemal značku produkčnej spoločnosti A24, premiéru na festivale v Toronte a Nicolasa Cagea, pravdepodobne by upadol do hlbokého zabudnutia ako priemerný sen. ◀

To sa mi snád' len zdá (Dream Scenario, USA, 2023) SCENÁR, RÉŽIA A STRIH Kristofer Borgli KAMERA Benjamin Loeb
HUDBA Owen Pallett HRAJÚ Nicolas Cage, Juliane Nicolson, Michael Sera, Tim Meadows a ďalší MINUTÁŽ 102 min.

HODNOTENIE ●●●●● DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 11. 4. 2024

— text: Sonia Maria Slanínková / filmová publicistka
— foto: Filmtopia —

Neprenosná skúsenosť úzkosti

Dokumentárny film *Útek z Utópie* americkej režisérky, producentky a strihačky Madelaine Gavin odkrýva doposiaľ neprebádanú krajinu – Severnú Kóreu. Sleduje príbeh posledných známych ľudí, ktorí sa pokúsili o útek. Prostredníctvom skrytej kamery vidíme zábery krutého Kimovho režimu, ktoré nám vykresľujú tamajší politicko-spoločenský kontext a zároveň sa stávame účastníkmi riskantnej cesty za slobodou.

Počas filmu nám odhalujú dystópiu a sami objavujú civilizáciu.

Útek z Utópie sa zameriava na vyrozprávanie príbehu pomocou faktov, ktoré podkladá lomčujúcimi emóciami a kladie ich do popredia naratívu. Režisérka na jednu stranu stavia hovoriace hlavy tých, ktorým sa nejakým spôsobom podarilo ujsť a aj takých, ktorých sa útek priamo netýka, no vysvetľujú kontext života v krajine. Sníma ich staticky, v pokoji, keďže sú v bezpečí.

Zároveň sledujeme príbeh dvoch utečeneckých výprav. Pred režimom uteká päťčlenná rodina s kameramanom a syn emigrantky žijúcej v Soule, ktorého príbeh prežívame skrz telefonáty matky s pašerákmi. Hneď na začiatku filmu nastoluje režisérka morálnu dilemu ohľadom úteku z krajiny. Keď človek odíde, nemôže sa vrátiť. Necháva doma rodinu, ktorá zostáva pod dohľadom režimu, je poslaná do gulagu alebo do vyhnanstva. Niektoré opisy sú vyobrazené ilustráciou alebo tajne natočenými zábermi zo Severnej Kórey. Slúžia však len ako ilustračné zábery bez akejkoľvek inovatívnej formy. Niekedy nás však Madeleine Gavin nechá sledovať tvár rozprávača a dotvárať si vlastný obraz, čo funguje v prospech naratívu. Útek a s ním spáti emigranti sú nakrúcaní ručnou kamerou v detailoch. Potláča sa tým prostredie, ktoré nie je také dôležité ako vnútorné napätie protagonistov. Umocňuje ho hudobná dramaturgia, ktorá približuje neprenosnú skúsenosť stiesnenia a úzkosti.

V Severnej Kórei nie je sloboda pohybu, slova ani názoru. Za porušenie pravidiel je trest smrti alebo pracovný tábor, bez ohľadu na vek. Ľudské práva neexistujú.

Odmalička sú vychovávaní propagandou. Kim Jong-Una považujú za poloboha, ktorý ich chráni pred okolitým svetom. Učí národ, že len v Severnej Kórei sa žije ako v raji. Tam, kde nemajú vodu ani elektrinu, tam, kde bežne ľudia na ulici umierajú od hladu. Čerství utečenci zo Severnej Kórey naučene odpovedajú na otázku, ako sa tam mali a aký je Kim panovník: Je tam najlepšie na svete. Kim je najlepší na svete. Až po polroku na slobode dokážu verejne zaujať vlastný názor.

Pre obe výpravy je spojkou juhokórejský pastor Kim, ktorý prišiel o syna. Za posledných desať rokov však zachránil tisíc utečencov, a to mu dáva zmysel pokračovať v práci a prekonať jeho smrť. Dokazuje, že jeden človek vie zmeniť stovky životov k lepšiemu. Rovnako ako ich jeden človek v Kórei dokáže zotročiť. Počas cesty malé dievča plače. Hovorí, že má strach, lebo robia niečo, čo sa trestá. Vie, že trest sa väčšinou rovná smrti. Sloboda v Severnej Kórei rovná sa smrti. A to utečencov ženie ďalej, až do bezpečia. Druhá výprava však nemá také šťastie. Vidíme presný opak tohto úspešného úniku. Počas sledovania príbehu divák pociťuje ambivalentné sympatie voči matke uväzneného syna. Súcit, odsúdenie, hnev. No na konci ju predsa len nedokáže celkom odsúdiť.

Dokumentárny film *Útek z Utópie* nám dáva príležitosť okúsiť príchut' života v diktatúre a vidieť húževnatosť človeka, ktorý je ochotný zaplatiť akúkoľvek cenu za to, aby mohol byť slobodným. ◀

Útek z Utópie (Beyond Utopia, USA, 2023) RÉŽIA A STRIH Madelaine Gavin KAMERA Hyun Seok Kim HUDBA Adam Taylor
MINUTÁŽ 115 min. HODNOTENIE ●●●●● DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 4. 4. 2024

— text: Denisa Jašová / filmová kritička, pedagogička —
 — foto: archív SFÚ/Milan Kordoš — Kapitán Dabač (1959)
 — Ladislav Chudík a Hilda Augustovičová,
 archív SFÚ/Vladimír Vavrek — SoI nad zlato (1982) —

LADISLAV CHUDÍK

Jeho životný príbeh bol plný výnimočných momentov, ktoré zažije počas tvorivej kariéry len nevela umelcov. Bol aj plný strastiplných chvíľ a hlbokých kríz, zdokumentovaných aj v jeho osobných zápisoch. Ako vnímavá ľudská bytosť podal svedectvo o svojom vnútornom svete a poskytol pohľad do „zákulisia“ života jedného významného umelca. Od narodenia Ladislava Chudíka uplynie 27. 5. 100 rokov. Zomrel pred 9 rokmi a dožil sa krásneho veku 91 rokov.

Ladislav Chudík pochádzal z Horehronia. Rané detstvo prežil v priemyselnej obci Hronec neďaleko Podbrezovej, kde dávala ľuďom prácu miestna zlievareň a tiež valcovňa, v ktorej pracoval aj Chudíkov otec. Viac než k otcovi inklinoval ako jedináčik k matke, s ktorou mal aj v dospelom živote pevný vzťah. Detské roky prežil ako hravý chlapec hraním rôznych detských hier s rovesníkmi, kde sa po prvýkrát výraznejšie stretol so svetom umenia cez bábkové divadlo. Nebol typickým vzorným žiakom, ktorý by sám sedel nad knihami, rozvoj fantázie a tvorivosti získaval práve hrami a interakciou s ostatnými. Významným medzníkom v jeho detstve bol skorý odchod z rodičovského domu na gymnázium v Kremnici, ktorý ho vytrhol z bezstarostného života a donútil akosi predčasne dospieť. Prvé roky na štúdiách neboli pre neho ľahké, v učení nevynikal a nemal dobré známky. Azda jedinou útechou v škole mu boli hodiny slovenského jazyka, ktoré mu navyše dali dostatok inšpirácie na rozvoj toho, čomu sa potom venoval vo svojej profesii. Najviac inšpirácie v umeleckej oblasti sa mu však na gymnáziu nedostalo v školskom prostredí, ale vďaka Hviezdoslavovmu samovzdelávaciemu krúžku.

V neskoršom veku vo voľnom čase veľa čítal, a to nielen knihy, ale aj všetky dostupné časopisy o umení a kultúre a ruka v ruku s čítaním rozvíjal aj svoje vlastné umelecké vlohy prostredníctvom recitovania. Vďaka recitátorským skúsenostiam dostal aj divadelnú rolu v hre kremnického ochotníckeho divadla na okresných divadelných pretekoch v roku 1943. Práve na tomto podujatí bol členom poroty aj dramaturg SND Ján Sedlák, ktorý Chudíkovi odporučil prísť do Bratislavy a predstaviť svoje

recitátorské umenie. Napriek tomu, že ako maturant sa na popud otca, ktorý jeho hereckej kariére nedával veľké nádeje, prihlásil na filozofickú fakultu na odbor slovenský a ruský jazyk, nakoniec sa do národného divadla išiel predstaviť a prednesom básne svojho obľúbeného autora Andreja Žarnova zaujal natoľko, že ho prijali nielen ako hospitanta do divadla, ale zároveň aj na štúdium na Štátnom konzervatóriu, ktoré absolvoval v školskom roku 1946/1947.

Začiatky Chudíkovho života v hlavnom meste neboli jednoduché. „Už vtedy začínal bojovať s vnútornou nevyrovnanosťou. K zápasu so samým sebou nemálo prispievali aj subjektívne pocity fyzickej nedostatčnosti a komplexy ťažko sa hľadajúceho a formujúceho muža. Ladislav Chudík štúdium na filozofickej fakulte po troch semestroch zanechal. Definitívne v ňom zvíťazilo herectvo,“ píše Ľubica Krénová v Chudíkovej monografii. Ako herec si Chudík vytváral komplexy zo svojich fyzických atribútov, ale aj vlastných schopností. Nájdeme to zdokumentované vo vnútorných dialógoch, ktoré si zaznamenával v zápiskoch: „18. decembra 1944: Mám právo byť hercom? Nie! Prečo? Lebo telesne nie som vhodný, aby som hercom bol. Si zvedavý na dôvody? Prosím! Moje telo je telo falošného mrzáka, lebo má šťastie, že dá sa skrývať jeho chyba. Nepravdivý hrudník a vykľutý pravý bok sú doplnkom môjho cyranovského komplexu. Ďalej výška a nepomerná chudosť údov sú natoľko skutočné, že sa čudujem, ako sa vôbec odvažujem nádejať sa hereckou dráhou. Ja, úbohý handrami zakrytý mrzák. To sú skutočnosti hmatateľné, ale čo duša, neuvolnený cit, neschopnosť vžívania, hlúpy zvyk hovoriť si, to je dobre, a zabúdať na hru,“ povedal v knihe rozhovorov s Jánom Štrasserom.

Hoci Chudíkova kariéra nabrala po absolútoriu rýchly spád smerom k úspešnej hereckej dráhe, vnútorné rozpory herca neopúšťali ani potom. Už roku 1946 v rámci otvorenia Novej scény SND získal Chudík hlavnú úlohu Petruccia v uvádzacej hre *Skrotenie zlej ženy* pod režijnou taktovkou Drahoša Želenského. Práve na Novej scéne počas piatich rokov pôsobenia, pred návratom späť do SND roku 1951, získal cenné skúsenosti a vyprofiloval sa ako vychádzajúca hviezda slovenského herectva práve v čase, keď Nová scéna pôsobila ako tzv. ostrov slobodného myslenia a tvorby, uvádza v knihe rozhovorov s Chudíkom Ján Štrasser.

Simultánne s etablovaním sa na divadelných doskách, dostal Ladislav Chudík prvé herecké úlohy aj pred kamerami. Debutoval už roku 1946 epizódnu postavou vo filme *Varujú...!* Martina Friča, neskôr, roku 1948, dostal ďalšiu menšiu úlohu vo filme *Vlčie diery* Paľa Bielika, pričom v snímkach tohto režiséra účinkoval v päťdesiatych rokoch naďalej (filmy *Priehrada* z r. 1951, *Lazy sa pohli* z r. 1952), až v roku 1959 prišlo vyvrcholenie ich spolupráce filmom *Kapitán Dabač*, kde stvárnil Chudík hlavnú úlohu. Postava kapitána Dabača v Chudíkovom podaní priniesla medzník nielen do jeho kariéry filmového herca, ale aj do dejín slovenskej kinematografie ako takej. Jeho odlišný herecký prejav zbavený patetickosti a charakteristický vecnosťou signalizoval nový vietor v slovenskom filmovom herectve.

V tom istom roku herec účinkoval aj v ďalšom úspešnom filme *Muž, ktorý sa nevrátil* Petra Solana a v tomto duchu pokračoval aj v šesťdesiatych rokoch filmami *Pieseň o sivom holubovi* (1962, r. Stanislav Barabáš), *Polnočná omša* (1962, r. Jiří Krejčík) či sériou filmov Andreja Lettricha

(*Smrť prichádza v daždi* z r. 1965, *Vrah zo záhrobia* z r. 1966, *Volanie démonov* z r. 1967).

Koniec šesťdesiatych rokov a roky sedemdesiate boli v živote Ladislava Chudíka veľmi ťažkým obdobím. Po krátkej emigrácii strávenej vo Viedni v roku 1968, nebol návrat do pôvodných pracovných koľají či už v divadle, filme alebo v televízii vôbec jednoduchý. Ešte náročnejšou bola situácia v jeho osobnom živote, keď mu spoložitie s prvou manželkou Helenou spôsobovalo hlboké vnútorné krízy. Ťažko je uveriť, že si týmto obdobím depresie, straty životného elánu a sebadôvery prechádzal práve v čase, keď sa roku 1977 začala na československých obrazovkách vysielat prvá séria legendárneho seriálu *Nemocnica na kraji mesta*, v ktorom Chudík stvárnil nezbudnutelnú postavu primára Sovu. Z neutešenej osobnej situácie sa dostal rozvodom, ale vyrovnávať sa s ňou mu pomáhali aj jeho zápisky, ktoré pre neho predstavovali akýsi spôsob terapie.

V sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch účinkoval Ladislav Chudík v mnohých významných televíznych inscenáciách a na vrchole svojej kariéry bol rovnako aktívny na divadelných doskách aj na filmovom plátne. Zároveň našiel svetlo aj v osobnom živote vďaka druhej manželke Alene. Zatiaľ čo v čase krízy chcel s divadlom skončiť, na doskách, ktoré znamenajú svet bol nakoniec aktívnym ešte aj v dôchodkovom veku.

Počas svojho života sa Ladislav Chudík stal držiteľom mnohých ocenení. Získal napríklad titul národný umelec (1982), Cenu Jozefa Kronera za celoživotné dielo (1999), na cenách OTO ho uviedli do Siene slávy (2002) a udelili mu aj IGRIC za celoživotné dielo (2006). ◀

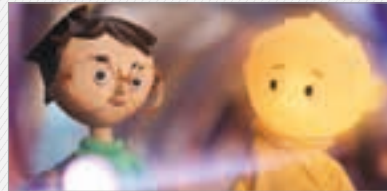

Emília

(r. Martin Šulík, SR, 2023)

► Dostupné na DAFilms.sk

„Napísala mi, že celý môj život ma budú prenasledovať obrovské pády, fatálne pády... Každých päť rokov niekde spadnem, prapodivne spadnem, tak som si roztrieskala celú päťu, na javisku som spadla, trikrát som sa dolámala,“ hovorí v úvode biografického dokumentu Emília Vášáryová o tom, čo jej vyveštila v divadelnej šatni v roku 1963 Vilma Jamnická. Počas 97 minút Emília prechádza herečkiným pracovným aj osobným životom, úspešnou kariérou, ktorá sa rozpína naprieč šiestimi desaťročiami a jej spoločensko-politickými kontextami – rok 1968 a zvažovanie emigrácie, spolupráce s významnými režisérmami, manželstvá, prejav na tribúne počas novembra 1989, angažmán v Prahe a požiar počas divadelného predstavenia, úloha Evy Novej... „Záverečná scéna mala niekoľko variácií (...) a ja som veľmi chcela, aby ma utopili,“ hovorí Vášáryová o svojej postave bývalej herečky, abstínujúcej alkoholicky Evy. Emília získala Slnko v sieti v kategórii dokumentárny film. Pomer je stále nepriaznivý, ale konečne máme aj medzi filmami pre kiná dokumentárny portrét-medailón o žene!

Tonko, Slávka a kúzelné svetlo

(r. Filip Pošivač, SK, CZ, HU, 2023)

► Dostupné na DAFilms.sk

Celovečerný animovaný film Tonko, Slávka a kúzelné svetlo je príbehom malého chlapca – jedenástročného Tonka, ktorý je výnimočný tým, že od narodenia celý svieti. Ak ho úzkostliví rodičia pustia von, musí mať na sebe ochranný oblek. Jeho život sa zmení, keď sa do domu prisťahuje Slávka, ktorá sa stane jeho prvou skutočnou kamarátkou. Ukáže mu, že jeho inakosť je výnimočná, a spolu podnikajú detektívne dobrodružstvo pátrania po tme, ktorá sa zakráda domom. „Inšpiráciou mi bol môj brat, ktorý sa narodil s ryšavými vlasmi. (...) Deti sa mu kvôli tomu smiali a ja som nechápal prečo. Animácia je dobrá v tom, že vám ponúka možnosť vydať sa za hranice reality. Postava Tonka mala pôvodne len svietiace vlasy, ale potom som pokračoval, až bol svietiaci celý. Je to pre mňa krásny symbol odlišnosti, ktorá sa môže týkať čohokoľvek,“ povedal pre anifilm.cz režisér Filip Pošivač. Bábka, ktorá predstavuje Tonka, je výtvorom modelárky Veroniky Kouřilovej a je unikátna tým, že celá svieti. Kameramankou filmu je Denisa Buranová, ktorá za snímku získala Slnko v sieti. Ďalšie dve Slnká v sieti získal film v kategóriách Najlepší animovaný film a Najlepšie vizuálne efekty.

Carlos Reygadas: Přítomnost

(NAMU, Praha 2024, 156 strán)

Vo februári vyšla v Nakladateľstve akadémie muzických umení (NAMU) kniha Přítomnost Carlosa Reygadasa, ako prvý zväzok novej edície Autorské myslenie. Reygadas, vyštudovaný právnik a filmový samouk inšpirovaný Tarkovským a existencialistickou filozofiou, vstúpil do (festivalového) povedomia v roku 2002 s dlhometrážnym debutom Japonsko. Nasledovali filmy Súboj s nebom, Tiché svetlo, Post tenebras lux a Náš čas. „Ako sedemnásťročný som prvýkrát videl nekomerčný film. Dlhो sme nemali televíziu, až si jedného dňa rodičia zaobstarali kolekciu starých filmov na videokazetách (Betamax) a k tomu prísľušné prehrávacie zariadenie. Náhodne som si pustil film Andreja Tarkovského Nostalgia, len preto, že bol ruský. Pozerali sme sa spoločne s matkou, bol všedný deň, jasné popoludnie. Dnes mám päťdesiat rokov, ale na tú chvíľu nikdy nezabudnem: priesračná atmosféra, krik strácajúci sa na rozľahlých pláňach obklopujúcich náš dom, vôňa schodov zmáčaných vodou stekajúcou po papradí,“ píše Reygadas v úvodnej kapitole Vidět. Reygadasova Přítomnost nie je návodom k natáčaniu, ale svojbytným literárnym dielom, ktoré pozostáva z esejistických úvah, spomienok, skíc, záberov a fotografií z natáčania. Čeština je hneď druhým jazykom, v ktorom Přítomnost vychádza, preložila ju Alexandra Moralesová.

Jozef Kovalčík (ed.): Vysoké umenie a populárna kultúra

(SFÚ, ASFK, Bratislava 2024, 292 strán)

Súbor textov Vysoké umenie a populárna kultúra, ktorý tvorí štúdiá zostavovateľa a sedem prekladov textov najvýznamnejších svetových estetikov a filozofov, zachytáva vzťah vysokej a populárnej kultúry v rámci filozofie, estetiky či kultúrnych štúdií. Jednotlivé texty obhajujú aj kritizujú vysoké umenie aj populárnu kultúru. Zachycujú súčasné podoby tohto rozdelenia, ku ktorému došlo na Západe pred dvesto rokmi. Odvtedy sa odlišuje „vysoký“ a „populárny“ kultúrny svet. Každý z nich má vlastný jazyk, pravidlá a hodnoty. Majú rozdielne očakávania aj spôsoby posudzovania. Naoko sa nepotrebnujú, hoci v skutočnosti nevedia bez seba žiť. Neraz sa hrubo odsudzujú, bezočivo osočujú a zosmiešňujú. Inokedy si vrúcne padajú do náručia. Vzájomný antagonizmus naďalej definuje identitu vysokej, ale aj populárnej kultúry. Hoci filozofia, estetika, ale aj umelecká prax neraz zakrývajú existenciu tejto odlišnosti. Chápu ju viac ako anachronizmus nerozlučne spätý s modernizmom, než súčasný fenomén. No našťastie jestvujú alternatívy k takémuto uvažovaniu. Časť z nich predstavuje aj táto kniha.

Anna Mach Rumanová

[producentka]

V týchto dňoch dokončujeme postprodukčné práce na celovečernom hranom debute českého režiséra Adama Martince s názvom Mord, ktorého príbeh je zasadený do rámca domácej zabíjačky – miznúceho rituálu, v ktorého mikrokozme sa vyjavuje človek taký, aký naozaj je. S režisérkami Vierou Čákanovou, Luciou Kašovou a Barborou Sliepkovou pracujeme na filme Zóny nikoho. Ide o dystopický dokument o stave životného prostredia na Slovensku v troch dejstvách. Film by mal byť hotový na budúci rok. Ešte chvíľu je v distribúcii koprodukčný projekt Chýbanie, ne-tradičný poetický portrét o svetovo uznávanom konceptuálnom umelcovi Jánovi Mančuškovi.

Iveta Grófová

[režisérka, scenáristka a producentka]

Dokončila som historickú drámu z obdobia slovenského štátu Ema a Smrtihlav. Pôvodne išlo o projekt spisovateľa, scenáristu a režiséra Petra Krištúfka, ktorý som režijne prevzala po jeho tragickom odchode v roku 2018. Aktuálne sa venujem kreatívnemu dokumentárnemu filmu pre Českú televíziu – Zdenka Braunerová malířka česká. Ide o pozoruhodný príbeh jednej z prvých profesionálnych maliarok v Čechách, ktorá sa dokázala presadiť v umení už koncom 19. storočia. Postupne sa vraciam aj k svojim vlastným autorským projektom. Ide o hraný film Reborn a dokumentárny film Zázračné dieťa.

Teodor Kuhn

[režisér]

Po dlhom období v reklame sa, dúfam, presúvam späť k filmu. S nutprodukciami pripravujeme môj druhý film – Balerínky, podľa príbehu rómskej bežkyne Annamárie Horváthovej a jej trénera. Do Bratislavy sa za mnou presťahovala moja priateľka a založila tu pobočku svojej kvetinovej farmy kvet. , čo mi dáva možnosť pracovať na scenári v obklopení kvetov. Od začiatku roka som pracoval na volebných kampaniach – pre Ivana Korčoka a teraz pre Progresívne Slovensko, čo je zábavné aj napínavé, pretože mám možnosť vidieť volebný štáb zvnútra a prežívať všetky prehry tejto krajiny z ešte väčšej blízkosti.

Slovenského filmu 2024
— text: Jaroslav Hochel / filmový publicista
— foto: Miro Nôta —

Týždeň slovenského filmu – skromný, ale výživný

Týždeň slovenského filmu sa tohto roku (15. – 21. 4.) konal po desiaty raz. Toto podujatie malo počas svojej existencie rôzne podoby: bolo i nebolo prepojené s ceremoniálom udeľovania Slnka v sieti, projekcie boli i neboli doplnené lektorskými úvodmi a besedami s tvorcami či sprievodnými podujatiami.

Tohtoročná verzia sa obmedzila na 28 filmových predstavení a štyri diskusie.

Mariana Čengel Solčanská a Jelena Paštéková —

— TSF ponúkol verejnosti všetky filmy pre kiná prihlásené na Slnko v sieti, celkovo 11 hraných, 13 dokumentárnych a 6 animovaných. Prijemným oživením bola premiéra nového filmu z dielne SFÚ, dokumentu *Návraty k Obrazom starého sveta* v réžii Róberta Šuláka. Jedinečnou príležitosťou bola aj možnosť vidieť na plátne kvalitné televízne filmy.

Osvedčený formát panelových diskusií

— Azda najdôležitejšou súčasťou podujatia sú panelové diskusie o stave slovenskej audiovizie – hranej, dokumentárnej a animovanej – v uplynulom roku. Od samého počiatku v roku 2015 ich koncipuje i moderuje Jelena Paštéková, ktorá pre *Film.sk* o tejto skúsenosti povedala: „Podľa mňa je to jediný možný formát, hoci už od prvého ročníka sa trochu spochybňovalo to klasické delenie na hraný, dokumentárny a animovaný film. Zo spätného pohľadu je toto rozdelenie veľmi užitočné a korešponduje so štruktúrou verejnoprávnej podpory. Tie najjednoduchšie schémy mávajú najväčšiu výpovednú hodnotu a myslím si, že je dôležité zachytiť kondíciu audiovizie v jednom roku: vtedy vyplávajú na povrch rôzne problémy, ktoré možno reflektovať v diskusií.“ Tohto roku doplnila každú dvojicu referujúcich o špeciálneho hosta. Aký bol dôvod? „Na prvých ročníkoch sa naživo zúčastňovali aj aktívni tvorcovia a nastávali i kolízie medzi hodnotením kritiky a tvorcami. Keď sa potom uskutočňovali panelové diskusie online, prerušila sa kontinuita. Tohto roku som mala pocit, že keď sa ten formát ‚poľudští‘, bude slovenská audiovizia kontaktnejšia – a práve to potrebu-

jeme. V časopisoch sa uverejňujú recenzie, ale na to, aby bolo možné vysloviť sa k témam, ktoré rezonujú, je potrebný ‚živý priestor.‘ Špeciálnymi hosťami sa stali tvorcovia nominovaní na Slnko v sieti, podľa Paštékovej slov „performatívne osobnosti, ktoré majú skúsenosti, majú k téme čo povedať a vedia zaujímavovo rozprávať“.

Zvládnutie remesla sa cení, ale stačí to?

— Hodnotenia minuloročných hraných filmov sa zhostili Juraj Oniščenko a Táňa Rusnáková. Predmetom hodnotenia bolo 15 titulov, z toho 5 filmov stopercentne a 10 majoritne slovenských. Juraj Oniščenko sa venoval filmom pre detského diváka a drámam. *Perinbabu a dva svety* Juraja Jakubiska nazval dôstojnou rozlúčkou režiséra s tvorbou a zaujímavý bol jeho postreh k špeciálnym efektom, ktorých zastaranosť označil za možný zámer s cieľom dosiahnuť kontinuitu s pôvodnou *Perinbabou*. V snímke *Mimi Miry* Fornay zaznamenal posun v rozprávačských a estetických schopnostiach, v *Troch zlatých dukátoch* Mariany Čengel Solčanskej kombináciu nadprirodzena a technického pokroku i prvky feministickej filozofie. Čengel Solčanskej *Slúžku* označil ako remesle veľmi dobre zvládnutý film, pri *Úsvite* Matěja Chlupáčka ocenil jeho obrazové riešenie. Vo filme *Mátyása* Priklera *Moc* upozornil na kombináciu detektívneho pôdorysu s atmosférou film noir, vo *Svetloplachosti* Ivana Ostrochovského vidí prvky neorealizmu a motívy ako z dystopického filmu. Snímku *Zošaliet'* Zuzany Piussi prekvapivo charakterizuje obrazový minimalizmus (kamera Martin Štr-

ba). Táňa Rusnáková, ktorá sa venovala žánrovým filmom, porovnávala snímky *Invalid* (r. Jonáš Karásek) a *Villa Lucia* (r. Michal Kollár); spoločenské atribúty hovoria v prospech *Invalida*, ktorý napriek situovaniu do 90. rokov minulého storočia vyznieva viac súčasne. Z dvojice romantických filmov *Nikdy nehovor nikdy* (r. Braňo Mišík) a *Smolu nosíš ty, láska* (r. Samuel Spišák) víťazí jednoznačne prvý z nich, ktorému sa darí priblížiť jeho americkým vzorom, kým druhý sa vyznačuje nefunkčnosťou, prvoplánovosťou a prízemnosťou. Popri tematickej a formálnej analýze predmetných filmov nám chýbalo výraznejšie kritické stanovisko – ľahko mohol vzniknúť dojem, že povedzme *Slúžka* a *Nikdy nehovor nikdy* sú rovnako významné filmy, lebo sú dobre remesle zvládnuté. Špeciálna hostka Mariana Čengel Solčanská pobavila publikum bonmotom, že pri tvorbe filmu „myslím na diváka, nemyslím na vás dvoch (referujúcich – pozn. aut.)“.

Dušan Hanák —

Jakub Lenčes a Robert Kirchhoff —

Animácia „v menšine“, bohatosť dokumentu

— Animovaný film sa vlni prezentoval v kinách skromne. Ako konštatovala Eva Šošková, v prípade oboch celovečerných – *Umelohmotné nebo* v réžii Tibora Bánóczkého a Sarolty Szabó a *Tonko, Slávka a kúzelné svetlo* režiséra Filipa Pošivača – i dvoch krátkych filmov išlo o menšinové koprodukcie; jediným filmom s majoritnou slovenskou účasťou bol *Krížom Krážom* Niny a Tomáša Rybárovcov. O niečo optimistickejší obraz vznikne, keď k tomu prirátame filmy uvedené na festivaloch, v televíziách a na internete. Šošková sa sústredila na tematickú analýzu animovaných filmov, v ktorých sa objavujú motívy prírody, priateľstva, rodiny, romantickej lásky i spoločenských vzťahov. V roku 2023 sa stala explicitnou už predtým prítomná téma duševného zdravia, objavujú sa aj motívy smrti a strachu. Jana Dudková poukázala na široko poňatú tému ekológie a na posthumanistické motívy v animovanej tvorbe. Špeciálna hostka Katarína Keresová ocenila, že slovenskí animátori sú dnes schopní byť rovnocennými partnermi pri medzinárodných koprodukciami.

Jana Bučka Kovalčíková), *Hudba od Kokavy* (r. Michal Romeo Dvořák) či *Neznámy strach* (r. Erik Praus). Svojimi postrehami prispel k diskusií o dokumentárnych filmoch špeciálny hosť Robert Kirchhoff.

— Odborná diskusia o minulosti, prítomnosti a budúcnosti *Audiovizuálneho fondu*, zorganizovaná k 15. výročiu vzniku tejto inštitúcie, sa niesla v duchu vzájomných ďakovaní a poklôn osôb, ktoré stáli pri zrode fondu alebo sa výrazne podieľali na jeho činnosti; nik nespomenul niektoré tienistejšie stránky jeho fungovania. V debata chýbal prostredný z troch jeho doterajších riaditeľov, ktorý by možno priniesol odlišný pohľad. Čo sa týka budúcnosti, odznali najmä hmlisté obavy „inšpirované“ poslancovým pozmeňujúcim návrhom k zákonu o Fonde na podporu umenia. ◀

— text: mk — foto: www.loznitsa.com
— Babij Jar. Kontext (2021) —

Volanie filmového archívu

V Banskej Bystrici sa v dňoch od 8. do 12. apríla uskutočnil druhý ročník medzinárodnej filmovej prehliadky a vzdelávacieho seminára Dni archívneho filmu (DAF), ktoré sa chcú programovo venovať prezentácii filmových archívov, ich pokladov i celkovo bohatej filmovej tvorbe strihových či archívnych filmov.

Impulzom k založeniu takto špecificky orientovaného podujatia sa stali oslavy 100. výročia zrodu slovenskej kinematografie v roku 2021. Program prvého ročníka DAFu, odloženého kvôli pandémie na jar nasledujúceho roku, sa pod názvom *Storočnica* celý venoval dejinám slovenskej filmovej kultúry. Podstatné však bolo nastavenie základných parametrov „archívnych dní“ ako filmovej prehliadky i vzdelávacieho seminára, ktoré by mohli mať aj medzinárodný rozmer: premietanie 35mm filmov (aj nemých, so živou hudbou), prednášky tvorcov a úvody filmových historikov, prezentácie filmových archívov, prípadne projektov digitalizácie a reštaurovania archívneho filmového materiálu, propagácia odbornej filmovej literatúry.

Ďalším nevyhnutným krokom sa teda stalo otvorenie priestoru pre uvedenie a konfrontáciu rôznych, nielen domácich prístupov k práci s archívom filmovým materiálom. Druhý ročník Dni archívneho filmu, ktorý sa pod názvom *Archív, história, pamäť* opäť konal na pôde Fakulty dramatických umení Akadémie umení a v kinosále Múzea SNP v Banskej Bystrici, sa už výraznejšie venoval osobnostiam dejín svetového filmu, uvedeniu diel najvýraznejších súčasných filmových tvorcov a hlavne ich „archívnej“ tvorby. Hneď prvým výstižným príkladom rozpisovania najstarších dejín filmu bola prednáška a úvody k filmom od českého kritika a historika Davida Čeňka, aktuálne aj nového dekana pražskej FAMU, v ktorých predstavil bratov Méliès-ovcov, Georgesa a u nás takmer neznámeho Gastona, ako dokumentaristov. Najsilnejším lákadlom v programe DAFu sa tohto roku stal pochopiteľne ukrajinský režisér Sergej Loznica, aktuálne pôsobiaci v Nemecku, ktorý prišiel do Banskej Bystrice premiérovo uviesť svoje dva posledné, v súvislosti s vojnou na Ukrajine aj provokatívne filmy *Babij Jar. Kontext* (2021) a *Obyčajné dejiny ničenia* (2022). V oboch prípadoch máme možnosť vidieť mnohé, doteraz nevidené filmové obrazy, ktoré v aktuálnej situácii vojny na Ukrajine prenikavo rozkrývajú nepríjemné historické súvislosti (následky okupácií i kolaborácií), resp. prízvukujú neprijateľnosť akéhokoľvek vojnového hromadného ničenia. V každom prípade, jeho viac ako dvojhodinová podrobná analýza vlastných

filmov *Blokáda* (2005) a *Noc v Opere* (2020) bola silným zážitkom osobného stretnutia i poznávania. Loznica sa v Bystrici cítil veľmi dobre, uvoľnený v diskusiách približoval svoje dlhoročné praktické skúsenosti s archívom filmom.

Loznica ideálne ilustroval hlavný cieľ prehliadky i seminára: vytvorenie priestoru pre vybraných filmových tvorcov na rozpravy o ich konkrétnych postupoch práce vo filmových archívoch (objavy „bonitných“ zdrojov, práca archívnych fixerov), resp. na kritickú reflexiu samotných historických dejov a ich stôp v pamäti jednotlivca či kultúrnej pamäti spoločnosti. Rôznosť prístupov k filmovým archívom materiálom, odlišnosť generačnú, druhovú (odvaha k experimentu), žánrovú (v rámci oficiálnej produkcie i rodinných archívov), technologickú (digitalizácia, možnosti postprodukcie) prezentovali svojimi dielami, úvodmi či prednáškami aj ďalší filmári: Robert Kirchhoff (*Všetci ľudia budú bratia*), Jan Šikl (*Rekonštrukcia okupácie*), Igor Ivanko (*Fragile Memory*), Anna Krivenko (*Môj neznámy vojak*).

Druhý ročník Dni archívneho filmu uzatvoril celodenný program pripravený v spolupráci so Slovenským filmovým ústavom ako hlavným partnerom podujatia. Po panelovej diskusii o novej reprezentatívnej monografii Petry Hanákovej *Máme svoj film! Slovenská filmová kultúra 1939 – 1945* nasledovalo večerné filmové pásmo, v ktorom autorka i hosť diskusie a prehliadky, režisér a filmový historik Rudolf Urc, uviedli spomínané poklady z nášho Národného filmového archívu – *Trvalé svetlá* (1940) Ivana J. Kovačoviča, *Za slobodu* Paľa Bielika (1945) i Stanislava Barabáša (1955) či *65.000.000* (1961) Miroslava Horňáka.

Jay Leyda to v názve svojej knihy o strihovom filme vystihol presne: *Filmy plodia filmy*. Každý nakrútený filmový záber sa stáva potenciálne nesmrteľným, pretože je neustále reprodukovateľný v nových výpovediach. Dni archívneho filmu sú zamerané práve na túto fascinujúcu a nepredvídateľnú plodivú silu každého filmového obrazu. Obracajú pozornosť k archívu ako potenciálnej inšpirácii každého filmára. ◀

— text: Milan Černák —
foto: archív SFÚ —

Týždenník je čoraz zaujímavejší

Filmové týždenníky ako žáner spravodajského filmu sú dnes vzácnosťou. Na Slovensku sa o ne vo svojich zbierkach stará Slovenský filmový ústav (SFÚ), ktorý ich v spolupráci so spravodajskou televíziou TA3 uvádza v jej programe.

V mesačníku *Film.sk* ich čitateľom približuje Milan Černák, ktorý pôsobil ako dramaturg a režisér Spravodajského filmu.

Ešte sme netušili, ako sa to skončí. Ale čerstvý vietor – či len vánok? – v spoločnosti bol natoľko citelný, že režiséri týždenníka naň ihneď zareagovali. Vo vysielanej kolekcii sa vystriedali traja. A najmä dvaja Štefanovia, Ondrkal a Kamenický, svoje invenčné nápady naplno využili.

Už číslo 38 (Ondrkal) je netradičné: prináša osem snímok zo zahraničia, z toho polovicu „zo západu“ a dve slovenské lahôdky: odhalenie pôvodných maliieb z 12. storočia v kostole v Kostolčanoch pod Tribečom a reportáž z prelomu Hornádu. Žiadna politika, žiadne záväzky, žiadne budovanie.

Kamenický v nasledovnom čísle zaujal diváka turistikou do okolia: Poľska, Rakúska a na Moravu. A kritikou – ale tú si necháme na koniec.

Morava bola v tom čase častým cieľom slovenských spravodajcov. A nielen preto, že do Brna bolo bližšie z Bratislavy než z Prahy. Svedčí o tom celý týždenník č. 40, keď dožinky, výstava kvetín i letné postrehy sú výlučne z tejto oblasti.

Ako zatočiť s obezitou, bolo problémom už aj pred 60 rokmi. Anketa s robotníkmi o ich stravovaní typu „rožok + salám“ namiesto konzumácie teplej stravy a problémoch najmä pracujúcich v druhej zmene veľa napovie aj dnes.

Týždenník č. 42 (režisér Michal Rábek) prináša reportáž o 70-ročnom Karolovi Plickovi a novej vinohradníckej oblasti na východe v okolí Sobraniec (dnes známej ako Tibava). Vo Vysokých Tatrách pri návšteve spravodajcov „udreli mrazy“. Už v októbri ich aj turistov nečakane postihla fujavica.

Režisér Kamenický často uprednostňoval tzv. monotémy. Po turistike to v č. 43 bola kultúra. Dve divadelné premiéry v SND: *Hamlet* (v podaní Karola Machatu) a Milerovo *Po páde*; snímka o bábkovom divadle a kritický pohľad na hrozný stav kín na vidieku. Dramatický repertoár doplnila súťaž spoločenských tancov v PKO.

Aby sa nepovedalo: v poslednom vydaní kolekcie (č. 44) je „trocha priemyslu“: Slovnafť a TOS Čelákovice: ale aj tu bol dôraz na využitie počítačov a vysokú kvalitu exportu.

Nuž a slúbená čerešnička: filmoví spravodajcovia objavili (č. 39), že na okresnej ceste Medvedovo – Báč, hoci ju skolaudovali, ktosi (?) zabudol opraviť 25 m. Hľadal sa vinník, malo to stať bagatel', päťtisíc korún. A toho, kto zabudol postaviť križovatku D1/D4 za 110 miliónov (eur!) nehľadá nikto... ◀

FILMOVÉ TÝŽDENNÍKY NA TA3 – MÁJ 2024

- ▶ Týždeň vo filme č. 37 – 38/1964 ▶ 4. 5. o 7.30 h a 5. 5. o 14.30 h
- ▶ Týždeň vo filme č. 39 – 40/1964 ▶ 11. 5. o 7.30 h a 12. 5. o 14.30 h
- ▶ Týždeň vo filme č. 41 – 42/1964 ▶ 18. 5. o 7.30 h a 19. 5. o 14.30 h
- ▶ Týždeň vo filme č. 43 – 44/1964 ▶ 25. 5. o 7.30 h a 26. 5. o 14.30 h

→ Peter Bebjak pripravuje film o hudobnej legende Karolovi Duchoňovi, nakrúcanie by sa malo začať už o niekoľko týždňov. Premiéra filmu je naplánovaná na leto budúceho roka.

→ V utorok 16. 4. sa konal verejný odpočet činnosti Slovenského filmového ústavu za uplynulý rok 2023, v ktorom si rôznymi aktivitami pripomínal 60. výročie svojho vzniku. „Tento rok bol tiež poznamenaný rekonštrukciou Kina Lumière po požiari a náročnými rokovaniami s poisťovňou ohľadom poistného plnenia. Napriek zložitým situáciám a krátenému rozpočtu SFÚ vlni opakovane dosiahol zlepšený hospodársky výsledok,“ uviedla tlačová tajomníčka SFÚ Simona Nôtová.

→ Prezidentka SR Zuzana Čaputová sa 19. 4. stretla s rektormi univerzít VŠMU a VŠVU Martinom Šmatlákom a Bohunkou Koklesovou, bývalým ministrom kultúry Marekom Maďaričom a hercom a vysokoškolským pedagógom Martinom Hubom. Dôvodom boli personálne a avizované systémové zmeny v rezorte kultúry. „Navrhované zmeny idú opačným smerom ako dlhoročný trend manažovania kultúry na Slovensku, ktorý viedol k nezávislosti od politickej moci a posilneniu autonómie. Znepokojujúce sú aj upozornenia na znefunkčnenie niektorých inštitúcií, alebo problémy s vykonateľnosťou pripravovanej právnej úpravy, najmä pokiaľ ide o rozhodovanie o fondoch. V neposlednom rade bude potrebné zodpovedať aj na otázku možného ohrozenia nešťátnych zdrojov v týchto fondoch v prípade, ak dôjde k zmene pravidiel o ich rozhodovaní,“ povedala prezidentka po stretnutí

→ V Prahe vo veku 86 rokov zomrela 20. 4. Mira Haviarová. Pracovala ako dramaturgička Československého filmového ústavu. Spolupracovala s mnohými filmovými festivalmi a prehliadkami, dlhé roky napríklad s Letnou filmovou školou v Uherskom Hradišti (v roku 2005 získala Výročnú cenu AČFK za osobný prínos klubovému hnutiu), ale bola i konzultantkou Filmového štúdia Barrandov.

→ Vo veku 77 zomrela herečka Hana Brejchová. Preslávila ju úloha vo filme *Lásky jednej plavovlásky*, do ktorého ju obsadil bývalý manžel jej staršej sestry, herečky Jany Brejchovej, Miloš Forman. Film bol nominovaný na Oscara v kategórii cudzojazyčných snímok. Výraznú úlohu získala v 60. rokoch aj vo filme *Najkrajší vek* (r. Jaroslav Papoušek). Neskôr ju obsadzovali do menších úloh vo filme aj v televízii, ktorých stvárnila približne 40.

— bar —

MÁJ 2024

4. 5. 1934	Mária Lamačková – strihačka zvuku (zomrela 29. 1. 2006)
6. 5. 1929	Miloslav Kubík – režisér (zomrel 2. 3. 2013)
7. 5. 1949	Valéria Takáčová – režisérka, animátorka
8. 5. 1934	Július Mladý – hlavný osvetľovač (zomrel 30. 6. 1997)
10. 5. 1934	Štefan Kvietik – herec
10. 5. 1949	Jozef Šimonovič ml. – herec
11. 5. 1944	Juraj Galvánek – kameraman
12. 5. 1939	Ria Paldiová – herečka, rozhlasová režisérka
14. 5. 1954	František Výrostko – herec
16. 5. 1974	Noro Držiak – režisér, animátor
17. 5. 1924	Magdaléna Robinsonová – fotografka (zomrela 24. 7. 2006)
17. 5. 1974	Zuzana Fialová – herečka
18. 5. 1944	Martin Porubjak – dramaturg, divadelný a televízny režisér (zomrel 27. 3. 2015)
19. 5. 1954	Zdena Studenková – herečka
21. 5. 1949	Ján Oparty – režisér, producent, pedagóg
21. 5. 1974	Patrik Pašš ml. – režisér, animátor, pedagóg
23. 5. 1929	Daniel Michaeli – režisér, dramaturg, herec (zomrel 7. 11. 1980)
23. 5. 1949	Vladimír Durdík ml. – herec (zomrel 9. 3. 2003)
25. 5. 1939	Štefan Šváňa – zvukový majster (zomrel 17. 8. 2015)
27. 5. 1924	Ladislav Chudík – herec (zomrel 29. 6. 2015)
27. 5. 1939	Alta Vášová – spisovateľka, dramaturgička, scenáristka
27.5.1964	Tomáš Čepek – režisér, animátor
28. 5. 1929	Ivan Rumanovský – režisér, filmový historik (zomrel 5. 12. 2001)
28. 5. 1944	Lubomír Vajdička – divadelný a televízny režisér
29. 5. 1929	Ján Géc – herec (zomrel 27. 4. 1996)
29. 5. 1949	Marta Rašlová – herečka
30. 5. 1974	Marek Šulík – režisér, dokumentarista

zdroj: Kalendár filmových výročí 2024
Interná publikácia Slovenského filmového ústavu
zostavila Renáta Šmatláková
pripravil Matúš Kvasnička

O DOBRÝCH FILMOCH SA HOVORÍ AJ V RELÁCII FILMOPOLIS_FM VŽDY VO ŠTVRTOK OD 20.00

FILMY | FILMOVÁ HUDBA
ZAUJÍMAVOSTI | NOVINKY

rtv:
ROZHLAS A TELEVÍZIA
SLOVENSKA

: RÁDIO_FM

▼ film sk je evidovaný mk sr pod ev. č. ev 947/08

